

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK ve PSİKOLOJİK DANIŞMA BİLİM DALI**

**ANNELEERDE AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR,
EBEVEYN STRESİ, EBEVEYN DAVRANIŞLARI ve
ÇOCUKTAKİ DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Rabia Seçil CAN**

**Danışman
Doç. Dr. Mustafa EŞKİSU**

TEMMUZ 2024, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Annelerde Akılcı Olmayan İnançlar, Ana Babalık Stresi, Ebeveyn Davranışları ve Çocuktaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımdan incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Rabia Seçil CAN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Annelerde Akılcı Olmayan İnançlar, Ana Babalık Stresi, Ebeveyn Davranışları ve Çocuktaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 56 sayfalık kısmına ilişkin 14/06/2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %20'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 09/07/2024

Danışman: Doç. Dr. Mustafa EŞKİSU

Öğrenci: Rabia Seçil CAN

KILAVUZA UYGUNLUK

“Annelerde Akılcı Olmayan İnançlar, Ana Babalık Stresi, Ebeveyn Davranışları ve Çocuktaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Rabia Seçil CAN

Danışman

Doç. Dr. Mustafa EŞKİSU

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Mustafa EŞKİSU danışmanlığında **Rabia Seçil CAN** tarafından hazırlanan “**Annelerde Akılcı Olmayan İnançlar, Ana Babalık Stresi, Ebeveyn Davranışları ve Çocuktaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği/oy çokluğu kabul edilmiştir.

09/07/2024

JÜRİ:

Danışman : **Doç. Dr. Mustafa EŞKİSU** (İmza)

Üye : **Doç. Dr. Özkan ÇIKRIKÇI** (İmza)

Üye : **Doç. Dr. Namık Kemal HASPOLAT** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2024 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /2024

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Anne babalık, insanlık için hayattaki temel gayelerden en önemlisi olabilir. Yerine getirmesi en güç ve en meşakkatli sorumluluklardan ve görevlerden oluşmaktadır. Bu sorumluluğun yerine getirilip getirilmemesi konusundaki tüm sonuçlar çocuğun gelişimi üzerinde etkilidir. Kısacası; çocuklar, anne babaların yansımalarıdır diyebiliriz. Ayrıca her doğan çocuk, bulunduğu ortamda bir birey olarak benliğini ifade etmeye çalışacaktır. Bu nedenle anne babalık; çocuğun gelişimi üzerinde etkili olurken aynı zamanda toplum içerisinde uyum sağlamaya çalışan bir bireyin de yetiştiği ortamı sağlamaktadır.

Çocuğun yetişmesinde ve beceriler kazanmasında çevreden ve kalıttan kaynaklanan birçok faktör bulunabilir ama birincil olarak çocuğun yetiştiği ortamın ele alınması daha kıymetli olabilir. Bu nedenle anne babaların sahip olduğu beceriler, yaşam şartları, bilişsel ve psikolojik yapıları ve psikolojik durumları çocuk üzerinde etkisi önemsenebilir. Bu faktörlere bağlı olan şartların iyileştirilmesi ya da dezavantajlı durumların ortadan kaldırılması çocuğun gelişimi üzerinde pozitif yönde etkili olabilmektedir. Pozitif etkiler çocuk üzerinde istenen ve beklenen davranışların gelişmesini sağlarken, negatif etkiler de istenmeyen davranışların artmasına, çocuğun kişilik ve bilişsel gelişiminin olumsuz etkilenmesine ve birtakım davranış problemlerinin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Davranış problemlerinin ortaya çıkmasında; anne babaların sahip olduğu ebeveynlik becerileri, durumlar karşısında geliştirdikleri akılcı olmayan inançları ve ebeveynliğe dair geliştirmiş oldukları stres düzeylerinin etkisinin belirlenmesi amacıyla bu araştırma tasarlanmıştır. Temelde anne babaların olumsuz durumlar karşısında ortaya çıkan akılcı olmayan inançları, onların bilişsel düzeyde işlevsel olamayan düşüncelere itmesi sonucunda ortaya çıkan stres durumu dolayısı ile de ebeveynliğe dair geliştirdikleri davranışları ve tutumları üzerinde etkili olabilir. Stresin; ana babalık davranışları üzerindeki etkisi aynı zamanda dolaylı olarak çocuk davranışları üzerinde de rol alabilmektedir. Olumlu ya da olumsuz gelişimine bağlı olarak davranış problemlerinin oluşmasına ya da engellenmesine de sebep olabilmektedir. Bu nedenle bu faktörlerin çocuk ve ebeveyn üzerindeki etkisinin ele alınması ve araştırılması açısından değerli olacağı inancıyla bu çalışma gerçekleştirildi.

Rabia Seçil CAN, ERZİNCAN 2024

TEŞEKKÜR

İlk olarak eğitim hayatımın ilk gününden beri maddi ve manevi tüm destekleriyle yanımda olduğunu hissettiren, hayatım boyunca da eğitimimi kendisine dert edinen, başarılarımla iftihar edip, başarısızlıklarımda benimle üzülen, her durumda ve koşulda desteğini eksik etmeyen canım annem Seçkin Erdem ve canım babam Gürşat Erdem'e yanımda oldukları için çok teşekkür ederim.

Lisans hayatımın ilk gününden itibaren 7 yıllık bir emeğin ve eğitimin sonucunda elde etmiş olduğum tüm bilgilerin kaynağı olduğu için sayın danışman hocam Doç. Dr. Mustafa Eşkisu'ya teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte beni her haliyle destekleyerek, ihtiyacım olan her şeyi sınırsız bir şekilde tüm imkanlarını seferber ederek bana sunan hocama minnettarım. Bana mesleki anlamda kattığı bilgilerin dışında bu mesleği en iyi şekilde nasıl temsil edebilir sorusuna cevap olarak rol model olan hocama tüm emeği ve sabrı için teşekkürü borç bilirim.

Çocukluğum, yol arkadaşım, her daim destekçim olan canım eşim Hasan Fehmi Can'a sonsuz teşekkürler. Her daim yanımda olduğunu hissettirdiğin ve stresimi benimle paylaştığın sana minnettarım. Hayatımın her alanında olduğun için çok mutluyum. Kıymetli annem ve babam Nagehan ve Hüseyin Rahmi Can'a da destekleri için çok teşekkür ederim. Canım yeğenlerim Zeynep Su ve Ömer Gökalp Erdem'e de teşekkür ederim.

Yine lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca mesleki tavırlarıyla, duruşlarıyla ve fikirleriyle bana örnek teşkil eden sayın Dr. Namık Kemal Haspolat ve Dr. Murat Ağırkan hocalarıma da emekleri için saygılarımı sunar, teşekkür ederim. İyi bir eğitimci olma yolunda üzerimde emeği olan tüm öğretmenlerime çok teşekkür ederim.

Son olarak eğitimimize beraber başlayıp yine beraber sonlandırdığımız sevgili yol arkadaşlarım Gülsüm Özdemir ve İlkem Yıldız'a tez yazımı boyunca sağladıkları her türlü desteklerden dolayı teşekkürü borç bilirim.

Rabia Seçil CAN

**ANNELERDE AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR, EBEVEYN STRESİ,
EBEVEYN DAVRANIŞLARI ve ÇOCUKTAKİ DAVRANIŞ PROBLEMLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Rabia Seçil CAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2024

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa EŞKİSU

ÖZET

Bu araştırmanın amacı annelerin ana babalık stresi, akılcı olmayan inançları, ana babalık becerileri ve çocuktaki davranış problemleri arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaya yönelik geliştirilen bir modeli test etmektir. Araştırmanın çalışma grubunu 3-10 yaş arasındaki çocukların annelerinden oluşan 305 katılımcı oluşturmaktadır. Bu araştırmada veriler Anababalık Güçlükleri Ölçeği (AGÖ), Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeği, Güçler ve Güçlükler Anketi, Alabama Ebeveyn Davranışları Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. İlişkisel modelin kullanıldığı araştırmada araştırmadaki değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerinin belirlenmesi amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ve önerilen modeli test etmek için Yapısal Eşitlik Modeli kullanılmıştır. Elde edilen verilere göre annelerin mükemmeliyetçi inançları, beklentilerini, beklentiler ise ana babalık stresini anlamlı bir şekilde pozitif yönde yordamaktadır. Ana babalık stresi pozitif ebeveynlik ile negatif bir ilişkiye sahipken negatif ebeveynlikleyse pozitif bir ilişkiye sahiptir. Yine negatif ebeveynlik çocuklardaki problem davranışların, pozitif ebeveynlik ise çocuklarda sosyal davranışların artması ile ilişkilidir. Ayrıca araştırma sonuçları annelerin akılcı olmayan inançlarının çocuklardaki davranış problemleri ve sosyal davranışlar ile ana babalık stresi ve ana babalık becerileri üzerinden dolaylı ilişkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bu araştırma ana babalığa ilişkin inançların ana babalara yönelik müdahale geliştirme sürecinde dikkate alınmasının faydalı olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Anne babalık stresi, anne babalık becerileri, ebeveynlerin akılcı olmayan inançları, davranış problemleri.

**AN EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN NON-
RATIONALIST BELIEFS IN MOTHERS, PARENTAL STRESS, PARENTAL
BEHAVIOURS AND BEHAVIOUR PROBLEMS IN CHILDREN**

Rabia Seçil CAN

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, July 2024

Supervisor: Doç. Dr. Mustafa EŞKİSU

ABSTRACT

The objective of this research is to assess a model designed to elucidate the connections among maternal parenting stress, irrational beliefs, parenting competencies, and behavioral issues in children. The study cohort comprised 305 participants, specifically mothers of children aged between 3 and 10 years. Various instruments were utilized to gather data, including the Parenting Difficulties Scale (FDS), Parents' Irrational Beliefs Scale, Strengths and Difficulties Questionnaire, and Alabama Parental Behavior Scale. Pearson Product Moment Correlation Analysis was employed to ascertain the associations between the variables under investigation, while Structural Equation Modeling was utilized to evaluate the proposed model. The findings revealed that mothers' perfectionist beliefs were predictive of their expectations, which in turn significantly influenced parenting stress. Parental stress exhibited a negative correlation with positive parenting, whereas negative parenting displayed a positive correlation. Furthermore, negative parenting was linked to heightened behavioral problems in children, whereas positive parenting was associated with increased social behaviors in children. Moreover, the outcomes indicated that maternal irrational beliefs indirectly impacted children's behavioral problems and social behaviors through parenting stress and parenting skills. This study underscores the potential utility of incorporating parental beliefs into interventions aimed at supporting parents.

Keywords: Parenting stress, parenting skills, irrational beliefs of parents, behaviour problems.

İÇİNDEKİLER

ANNELERDE AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR, EBEVEYN STRESİ, EBEVEYN DAVRANIŞLARI ve ÇOCUKTAKİ DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖNSÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ebeveynlerin Akılcı Olmayan İnançları.....	12
1.2. Ana Babalık Stresi.....	15
1.2.1. Abidin'in Ebeveyn Stres Modeli.....	17
1.2.2. Ana Babalık Stresini Etkileyen Faktörler	19
1.2.3. Ana Babalık Stresinin Sonuçları	21
1.3. Ebeveyn Davranışları	22
1.3.1. Baumrind'in Sınıflandırması	22

1.3.2. Ebeveyn Davranışlarını Etkileyen Faktörler	24
1.4. Davranış Problemleri	25

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli	29
2.2. Çalışma Grubu	29
2.3. Verilerin Toplanması	32
2.4. Veri Toplama Araçları	32
2.4.1. Ana Babalık Güçlükleri Ölçeği (AGÖ)	32
2.4.2. Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeği (AAİÖ)	33
2.4.3. Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA)	33
2.4.4. Alabama Ebeveyn Davranışları Ölçeği (AEDÖ)	33
2.5. Verilerin Analizi	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Veri Setine Ait Betimleyici İstatistikler	36
3.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular	37
3.3. Ölçme Model Testine Ait Bulgular	39
3.4. Hipotetik Modele Ait Bulgular	411
3.5. Nihai Modele Ait Bulgular	433
3.6. Dolaylı Etkiler	455
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	477
KAYNAKÇA	577
EKLER	700
ÖZGEÇMİŞ	733

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Ana Bilim Dalı

TDK : Türk Dil Kurumu

Bknz : Bakınız

EBYÜ : Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

YÖK : Yükseköğretim Kurumu

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

Ss: Standart Sapma

X: Aritmetik Ortalama

N: Veri Sayısı

%: Yüzde

r: Korelasyon Katsayısı

p: Anlamlılık Düzeyi

α : Cronbach Alfa

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Çalışma Grubuna Ait Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılım

Tablo 3.1: Değişkenlere Ait Betimsel İstatistikler

Tablo 3.2: Değişkenlerin İlişkilerine Ait Pearson Korelasyon Matrisi

Tablo 3.3: Ölçme Modeline İlişkin Uyum Değeri Sonuçları

Tablo 3.4: Ölçüm Modelinde Gözlenen ve Gizil Değişken Değerleri

Tablo 3.5: Hipotetik Modele İlişkin Uyum Değeri Sonuçları

Tablo 3.6: Hipotetik Modele Ait Doğrudan Etkilere İlişkin Değerler

Tablo 3.7: Nihai Modele Ait Doğrudan Etkilere İlişkin Değerler

Tablo 3.8: Nihai Modele Ait Dolaylı Etkiler

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Hipotetik Model.....	6
Şekil 1.2: Ebeveynlerin Düşüncelerini Etkileyen Faktörler ve Çocuk Davranışlarına Etkisi.....	13
Şekil 1.3: Ebeveyn Stres Modeli.....	18
Şekil 3.1: Hipotetik Modele Ait Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	41
Şekil 3.2: Nihai Modele Ait Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları.....	43

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya dair problem durumuna yer verilmekle birlikte yine araştırmanın amacına, önemine, sayıltılarına, sınırlıklarına ve araştırmaya dair tanımlara da yer verilmiştir.

A. Problem

Birey, toplumda ve toplumun meydana getirilmesinde aile kurma ve bu ailenin bir üyesi olma göreviyle var olmaktadır. Aile; dünyaya gelecek olan çocuk için de yaşamı öğrenme sürecinde ilk deneyimlerini yaşadığı ortamı oluşturur. Yaşadığımız dönem gereğince çocuk için aile, koruyucu bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk için sıcak bir ortama sahip olan aile; çocuğun yaşamının ilerleyen yıllarında sağlıklı bir kişilik ve duygusal gelişimine sahip olması, sağlıklı ilişkiler kurabilen bir birey olması, başa çıkma becerilerinin gelişmesi ve uyum kapasitesinin artması adına en temel ortam olduğu söylenebilir (Aydoğan ve Özbay, 2017). Yapılan araştırmalara göre; olumlu ve sıcak iletişim becerileri ile büyüyen, duygu ve gereksinimleri önemsenen çocuklarda davranış problemlerinin azaldığı ve buna ek olarak problem çözme becerilerinin geliştiği gözlemlenmiştir (Özbey, 2009).

Erken çocukluk dönemindeki 4-11 yaş arasındaki çocukların %59,5'inde davranışsal ve duygusal sorunların var olduğu bulunmuştur (Arı vd., 1995). Çocuklar diğer dönemlerde olduğu gibi erken çocukluk döneminde de duygusal, sosyal ve diğer gelişim alanlarına bağlı olarak zaman zaman uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalabilmektedirler (Sargın, 2001). Ancak bu durumun davranış bozukluğu olarak değerlendirilebilmesi için bazı kriterlerin ele alınması gerekebilmektedir. Korkmaz'a göre davranışın problemli olarak değerlendirilebilmesi için; öğrenme sürecini etkilemesi, akranlarını rahatsız etmesi ya da tehlikeye sokması, etrafına zarar vermesine neden olması ve çocuğun sosyalleşmesini engellemesi gerekebilir (Barnhill, 2013). Karşılaşılan sorun; çocuğun sahip olduğu gelişim dönemi, davranış sıklığı, şiddeti, belirtinin süresi ve çeşitliliği açılarından değerlendirilip uyumsuzluk olarak adlandırılması gerekebilir (Arı Başaran, 1986). Erken çocukluk döneminde yaş, cinsiyet, doğum sırası, anne babanın; yaşı, eğitim düzeyi, ekonomik durumu, ailedeki diğer üyelerin varlığı, etnik köken ve stres gibi faktörler davranış problemlerine neden olabilir (Doctroff ve Arnold; 2004). Peterson ve arkadaşları (1986) tarafında gerçekleştirilen bir çalışmada, şiddet, yetersiz

iletişim ve sağlıklı olmayan aile iklimi gibi faktörlerin davranış problemlerini artırdığı belirlenmiştir. Bu faktörlere bağlı olarak sorunlu davranışlar çocuğun ilerleyen yaşam dönemlerinde devam ederse davranış bozukluğu olarak ele alınabilir (Aydoğmuş, 1994).

Bilir ve arkadaşlarının (1991) 3-12 yaş grubuyla gerçekleştirdiği araştırmaların sonucunda erken çocukluk döneminde en çok karşılaşılan davranış problemlerinin; kekemelik, tik, enürezis, korku, parmak emme, tırnak yeme, şiddete eğilim, tuvalet ve uyku sorunları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sezer'e (2006) göre; 3-6 yaş arası çocuklarda en fazla aşırı hareketlilik, konuşma bozuklukları, hırsızlık, yeme bozuklukları ve öğrenme güçlüğü gözlenmektedir. Kandır'ın (2000) erken çocukluk dönemindeki çocuklarla yaptığı çalışmada; davranış bozukluklarından en fazla saldırganlık, ie kapanıklık, tırnak yeme, parmak emme, alt ıslatma, hiperaktiflik ve tik davranışlarının görüldüğüne ulaşılmıştır. Yine yalan söyleme, izinsiz olarak başkasının eşyasını kullanma veya alma, zorbalık, saldırganlık, kıskançlık, küfür ve alay gibi davranışlar da okul öncesi dönemde en fazla karşılaşılan davranış bozukluklarından olduğu söylenebilir (Kesicioğlu, 2015; Özbey, 2010; Özbey ve Alisinanoğlu, 2009; Uysal vd., 2010).

Alan yazında yer verilen çalışmalarda davranışsal anlamda problemli bir duruma sahip olan çocuğun, karşılaştığı tutumlar karşısında davranışlarını şekillendirdiği gözlemlenmiştir. Kwon (2007), tarafından okul öncesi dönemdeki çocuklarla gerçekleştirilen çalışmaya göre; annelerin aşırı kontrollü olması ve olumsuz ebeveyn tutumlarına sahip olması ile çocuklarda davranış problemlerinin görölmesi arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Know, 2007). Bu duruma göre ocuk, ebeveynleri tarafından olumsuz ve kısıtlayıcı tutumlara maruz kalındığında daha da olumsuz davranışlar sergilemeye başlarken, olumlu tutumlara maruz kaldığında ise problemli davranışlarında belirgin azalmaların olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin ceza ve fiziksel cezanın, çocukların özellikle dışsallaştırılmış problemli davranışları artırdığı gözlemlenmiştir (Akçınar ve Baydar, 2016; Baydar ve Akçınar, 2018). Hatta ebeveynlerin; problemli davranışları karşısında çocuğa gösterdikleri olumsuz davranışların, ebeveynlerin sıcak ve daha olumlu tutumlar sergilemeye başlamasına rağmen olumsuz etkilerini sürdürdüğü sonucuna varmıştır (Akçınar ve Baydar, 2014; Kim vd., 2003; Patterson vd., 1992). Bu nedenle ebeveynler çocukların olumsuz davranışları karşısında sıcak ve olumlu bir yaklaşım içerisinde olursa, çocuklardaki davranış problemleri azalma eğilimine girebilir. Ebeveyn olumlu bir tutuma sahip

olduğunda, çocuk kendisini güvende hissedecek ve uyum problemine neden olan kaygının azalmasına yardımcı olabilmektedir (Aunola ve Nurmi, 2005; Eisenberg vd., 2005). Anne babalar empatik, sıcak ve duyarlı yaklaştığında çocukların sosyal gelişim düzeylerinin arttığı, duygu ve davranış becerilerinin geliştiği ve problem çözme becerilerinin geliştiği gözlenmektedir (Feng vd., 2008). Aileler, çocuklarıyla sağlıklı bir iletişime ve sıcak bir ev ortamına sahip olduğunda, çocukların ihtiyaç duydukları duygusal ve psikolojik ihtiyaçların giderilmesi sonucunda çocuklarda gözlenen davranış problemleri azalırken bilişsel becerilerinin de desteklendiği söylenebilir (Özbey, 2009). Yine başka bir araştırmada elde edilen sonuçlara göre; olumlu ebeveyn davranışlarının çocukların öz-denetim becerilerinin gelişmesini sağladığı söylenebilir (Rohner, 2004). Bu nedenle anne babalar, çocuklarına karşı ne kadar olumlu davranışlar sergilerlerse çocuklarda o kadar az problemlili davranışların sergileneceği ve mevcut problemlerin de azalmasını sağlayacağı söylenebilir (Akçınar ve Baydar, 2018).

Olumlu ebeveynlik, çocuğun gelişimini desteklerken davranışlarını yapıcı bir şekilde desteklediği söylenebilir. Çocukların sosyal çevreleriyle iyi ilişkiler geliştirirken, kendilerine yönelik olumlu tutumlar geliştirdiğinden bahsedilebilir. Olumlu ebeveyn olmanın çocuklar adına problemlili davranışlar geliştirmelerini azaltması adına önemli bir faktör olduğu söylenebilir (Sanders vd., 2003). Martine ve Forgatch (2001), olumlu anne baba davranışlarının, çocuklarda görülen saldırganlık ve karşı gelme davranışlarının arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğundan bahsetmektedir. Yine olumlu ana babalık davranışları, çocukların pozitif davranışlarının artmasına katkı sağlarken bir yönden de demokratik becerilerin kazanılmasını sağladığı söylenebilir (Forgatch ve DeGarmo; 2000). Yine başka bir araştırmaya bağlı olarak, olumlu ebeveynliğin uyum sorunlarını ve problemlili davranışları azalttığı gözlemlenirken buna ek olarak çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkinin gelişmesini sağladığı ve bu ilişkideki olumlu ve tutarlı disiplin yöntemlerinin gelişmesini sağladığı söylenebilir (Doyle vd., 2018).

Olumsuz ebeveynlik ile ilgili olan araştırmalara bakıldığında ise, olumsuz davranışlardan etkilenen çocuklarda davranış problemlerine olan yatkınlığının arttığı söylenebilir. Okul öncesi dönemde bulunan çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda, anne ve babanın sahip olduğu olumsuz ilişkilerin ve evdeki olumsuz yaşam şartlarının davranış problemlerine neden olduğu ortaya konmuştur (Kibar, 2008). Hatunoğlu'na (1994) göre; olumsuz anne baba tutumları sergileyen ebeveynlerin çocukları daha fazla saldırganlığa

yatkınlık sergilemektedir (Hatunoğlu, 1994). Yine Petit ve Dodge’a (2002) göre problemli davranışların ve problem çözme becerilerinin zayıflamasının bir faktörü olarak annelerin olumsuz ebeveyn tutumları olduğu söylenebilir. Aile ortamında samimi olmayan ortamın ve ebeveynler arasındaki sorunların direkt olarak çocuklar üzerinde davranış problemlerini artırıcı etkisi olduğu söylenebilir (Özbey ve Alisinanoğlu, 2009).

Alan yazındaki problemli davranışlara ilişkin yapılan araştırmalara bakıldığında, çocuklarda izlenen uyum sorunlarının ya da problemli davranışların altında yatan faktörler incelendiğinde anne babalık becerilerinin olumlu ve olumsuz etkileriyle alakalı olarak birçok bulguya rastlanmıştır. Yer verilen araştırma sonuçlarına dayanarak, ana babalık becerilerinin davranış problemleri üzerinde yordayıcı etkisi olan bir faktör olduğu ve bu nedenle göz önünde bulundurularak incelenmesi gerektiği vurgusu yapılabilir. Yine ana babalık becerilerine etki eden ve çocuklarda davranış problemlerinin artışına neden olan diğer faktörler ile ele alınması gerektiği de söylenebilir.

Çocuk yetiştirme süreciyle alakalı olarak anne babaların tutum ve davranışlarının olumsuz olmasıyla birlikte çocukta problemli davranışlarının anne baba üzerinde yansımaları stres tepkisi olarak ortaya çıkabilmektedir. Ana babalık stresi, anne babaların çocukların gelişimi döneminde çocuklarıyla oluşturdukları yaşantıların sonucu olarak meydana gelen stresin düzeyini ve yoğunluğunu içeren bir ifadedir (Abidin ve Abidin, 1990). Çocuğun problemli davranışlarının artması durumunda, sorunlu davranışlar anne babaların kendilerine yönelik geliştirdiği olumsuz bilişlerin etkili olmasına neden olur. Anne babalar kendi anne babalık becerilerine yönelik algılarını olumsuz atfettiğinde, olumsuz algıları davranışlarına yansıyarak olumsuz ana babalık davranışları sergilemelerine neden olabilir. Olumsuz tutum ve davranışlar çocukla olan etkileşimini de olumsuz etkileyebilir ve etkileşimin zedelenmesi anne ve babalarda stresin oluşumuna yol açabilir (Lazarus, 1993). Anne babaların etkili ana babalık davranışlar sergilemesi olumlu bilişsel süreçleri etkiliyorsa, etkili olmayan ana babalık davranışları da anne babaların bilişsel süreçlerini olumsuz etkileyerek stres tepkilerinin artmasına neden olabilir (Akçınar, 2009; Garland, 2007).

Çocuk ve ebeveyn davranışları incelendiğinde; Adams’ın (2006) yaptığı bir çalışmada anne babaların stres düzeyi arttıkça ana babalık becerilerinde olumsuz davranışların arttığı gözlemlenmiştir. Başka bir araştırmada, 85 anne ile çalışılmış ve

araştırmanın sonunda olumsuz ana babalık davranışlarının, ana babalık stresi üzerinde etkili olduğu ve stresi artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Rodgers, 1998). Yine Barry vd. (2009) tarafından 215 anneyle gerçekleştirilen araştırmada, annelerin yaşadıkları ana babalık stresinin anne babaların olumsuz ana babalık becerilerine bağlı olarak tutarsız disiplin ve düşük düzeyde katılım ile ilişkisi ortaya konmuştur. Yine stres ve çocuklarda davranış problemleriyle alakalı olarak, anne babalarda yaşanan stres düzeyi arttıkça çocuklarda görülen davranış problemlerinin de arttığı gözlemlenmiştir (Anthony vd., 2005).

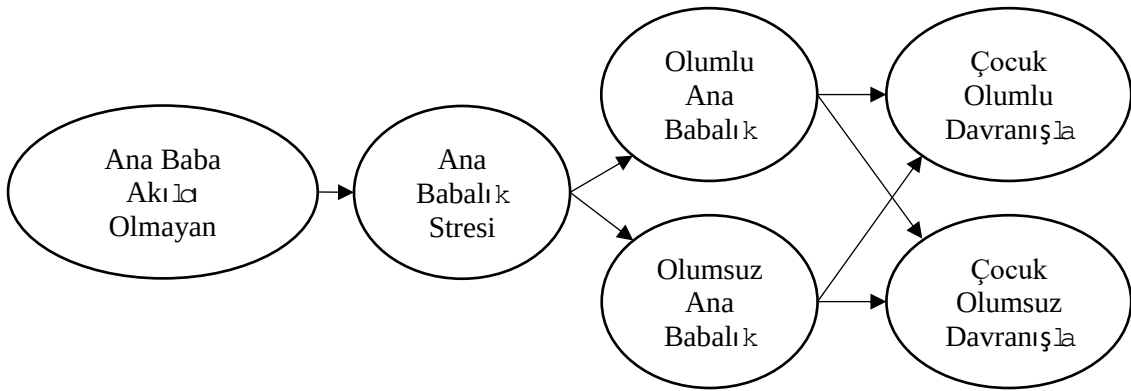
Çocuklardaki problem davranışlarla ilişkili olan ana babalık becerileri ve ana babalık stresi üzerinde etkisi olan bir başka faktör ise anne babaların akılcı olmayan inançları olarak ele alınabilir (Uzun ve Avcı, 2021). Akılcı olmayan inançlar, tutarsız, aykırı, mutlak, kişiye acı veren ve işlevselliğini bozan sağlıksız yapıda düşünceler olduğu ifade edilebilir (Ellis, 2005). Anne ve babaların akılcı olmayan inançları, ebeveynlerin bilişlerine dolayısı ile de anne babalık algılarına yönelik olumsuz bir yapı oluşturabilmektedir. Ebeveynler, kendi ana babalık bilişlerine yönelik akılcı olmayan inançlar geliştirdiğinde, anne babalar bu bilişler doğrultusunda yetersizlik ve değersizlik hislerine bağlı olarak ana babalık stresi geliştirebilirler. Bu da anne babaların çocuklarıyla olan iletişimde sağlıklı davranışlar sergilemesini etkileyebilir (Kaya, 2010). Akılcı olmayan ana babalık inançları, ana babalık stresinin etkisinin altında çocuk ile kurulan bağın zarar görmesine ve dolayısı ile de hem ebeveynlerin kendilerine yönelik geliştirdikleri ana babalık yetkinliğinin hem de çocuğun kişilik yapısının gelişiminin sekteye uğramasına neden olabilir (Hamamcı, 2007). Stres, anne babaların olumsuz ana babalık davranışlarını etkileyebilirken, stresi de anne babaların akılcı olmayan inançları etkileyebilmektedir. Alan yazında yapılan araştırmalarda; anne babaların akılcı olmayan inançlar ile ana babalık stresi (Joyce, 1995; Starko, 1991) ve çocuklarda görülen davranış bozuklukları (Bağcı, 2013) arasında bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmalara ek olarak; Lee vd., (2012) çalışmasında ebeveynliğe ilişkin mükemmeliyetçiliğin ana babalık stresi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Yine başka bir araştırmada; Hamamcı vd. (2011) yüksek ve düşük akılcı olmayan beklentilere sahip ebeveynlerin çaresizlik, kendine güven ve stresle başa çıkma becerileri arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak ilk olarak anne babaların sahip oldukları akılcı olmayan inançların ana babalık stresini artırdığını ve stresin de ana babalık becerilerini olumsuz etkilediği söylenebilir. Olumsuz ana babalık becerileri ve tutumlarına maruz kalan çocuğun da uyum ve problemlili davranışlar sergileyeceği öngörülebilmektedir. Bu nedenle belirlenen bu değişkenlerin birbiriyle olan ilişkisi araştırılmaya değer görülmektedir. Bu amaçla bu araştırmada ana babalık stresi ile ebeveynlerin akılcı olmayan inançları, ana babalık becerileri ve çocuktaki davranış problemleri arasındaki ilişki araştırılacaktır.

A. Amaç

Bu araştırmanın amacı ana babalık stresi ile ebeveynlerin akılcı olmayan inançları, ana babalık becerileri ve çocuktaki davranış problemlerinin arasındaki ilişkiyi araştırmak ve bu değişkenlerin ana babalık stresi üzerindeki etkisini açıklamaya yönelik hipotetik modeli test etmektir. Hipotetik model şemasına Şekil 1.1’de yer verilmiştir.

Şekil 1.1 Hipotetik Model

- 1) Ebeveynlerin sahip oldukları akılcı olmayan inançlar, ana babalık stresi aracılığıyla olumlu ebeveynlik becerilerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
- 2) Ebeveynlerin sahip oldukları akılcı olmayan inançlar, ana babalık stresi aracılığıyla olumsuz ebeveynlik becerilerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

- 3) Ebeveynlerin sahip oldukları akılcı olmayan inançlar, ana babalık stresi ve ana babalık becerileri aracılığıyla çocuktaki olumlu davranışları anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
- 4) Ebeveynlerin sahip oldukları akılcı olmayan inançlar, ana babalık stresi ve ana babalık becerileri aracılığıyla çocuktaki olumsuz davranışları anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
- 5) Ana babalık stresi, ana babalık becerileri aracılığıyla çocuktaki davranış problemlerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
- 6) Ana babalık stresi olumlu ebeveynlik becerileri aracılığıyla çocuktaki olumlu ya da olumsuz davranışları anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
- 7) Ana babalık stresi olumsuz ebeveynlik becerileri aracılığıyla çocuktaki olumlu ya da olumsuz davranışları anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

B. Önem

Duygusal ve davranışsal problemler, erken çocukluk dönemindeki çocuklarda benzer şekilde ortaya çıkmaktadır. Arı, Bayhan ve Artan (1995), 4-11 yaş grubu çocukların % 59.5'unda davranış ve duygusal problem gözlemlendiğini ifade etmişlerdir. Yapılan bir çalışmaya göre, 6 yaş çocuklarının üst sosyoekonomik düzeyde olanların % 60'ı, orta sosyoekonomik düzeyde olanların % 33'ü ve alt sosyoekonomik olanların % 45'i uyumsuz davranışlar sergilemektedir (Gürkan, 1985). Bir çalışmada çocuklarda en fazla görülen problemin % 90 oranla aşırı hareketlilik olduğuna işaret edilmiştir (Al-Sahel, 2006). Sezer (2006) tarafından 3-6 yaş çocuklarla yapılan bir çalışmada; çocuklarda en fazla sırasıyla aşırı hareketlilik, konuşma güçlüğü ve bozukluğu, çalma, öğrenme güçlüğü ve yemek yemede isteksizlik gibi uyumsuz davranışlar gözlenmiştir. Kandır (2000), okulöncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirdiği çalışmasında, sıklık bakımından % 42.4 ile saldırganlık, % 21.1 ile içe kapanıklık, % 10.8 ile tırnak yeme, % 8.4 ile parmak emme, % 8.2 ile mastürbasyon ve alt ıslatma, % 6,7 ile hiperaktiflik ve % 2.1 oranında tik davranışları gözlemlendiği sonuçlarına yer vermiştir.

Kişilik gelişiminin büyük oranda tamamlandığı bilinen erken çocukluk döneminde ortaya çıkan davranış problemleri, çocuğun ileriki yaşamında arkadaşlarıyla ve sosyal çevresiyle olan etkileşimlerini olumsuz yönde etkileyebilir bu nedenle de

davranış problemlerinin erken dönemde nedenlerinin belirlenmesi ve davranış kalıcı hale gelmeden ortadan kaldırılması oldukça büyük önem taşımaktadır (Derman ve Başal, 2013). Bu problemlerin çoğunluğu bireyin ergenlik döneminde ya da ileriki yaşamlarında da devam edebilmektedir. Alan yazında yapılan araştırmalar incelendiğinde, bu çocuklarda %50-60'ının, okul döneminde de bu sorunların görülmeye devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Gardner ve Shaw, 2008). Ayrıca farklı duygudurum bozuklukları da eş tanı olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu durum özellikle antisosyal davranışlar açısından tetikleyici bir faktör haline gelebilmektedir (Galboda-Liyanage vd., 2003; Coe vd., 2003; Hughes ve Ensor, 2006). Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan davranış problemleri; çocukların sınıf içerisindeki düzeni bozmasına, öğretmenlerin sınıf aktivitelerini gerçekleştirmelerinde zorluk yaşamalarına ve çocuğun akademik becerilerinin zayıflamasına neden olabilmektedir (Al-Sahel, 2006). Ayrıca sosyal gelişimi açısından da bakılacak olunursa; davranış problemi gösteren çocuklar, arkadaşları tarafından istenmeyebilirler ve bu nedenle de sosyal becerilerden de yoksun kalabilirler (Erbaş, 2002).

Çocukların davranış problemleri göstermelerinde, anne-baba-çocuk arasındaki etkileşim davranışların şekil alması açısından önemli olduğu söylenebilir (Kandır, 2000). Anne-baba arasında yaşanan anlaşmazlıklar, ebeveynlerin boşanması, stresli aile ortamının varlığı (Beautrais vd., 1982), yoksulluk (Anselmi vd., 2004), ihmal, yetersiz ilgi, çocuğun ailesinden uzak büyümesi, ebeveynlerinden birinin yokluğu gibi nedenler çocukları olumsuz etkileyerek davranış problemlerine yol açabilmektedir (Sezer, 2006). Annenin herhangi bir psikolojik rahatsızlığa sahip olması sonucunda çocuğuyla yeterli kadar ilgilenememesine ve çocuğun anne sevgisinden mahrum kalıp ihmale uğramasına neden olabilir. Bu nedenle çocukta davranış problemleri, duygusal ve bilişsel gelişiminde aksaklıklar, depresyon, anksiyete, saldırganlık, okulda uyum sorunları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite gibi davranış problemleri gözlenmeye başlanabilir (Gürşimşek ve ark., 2006). Yine başka bir çalışmaya göre; ana babalarda stresin fazla olduğu ailelerde büyüyen çocuklarda daha fazla problem davranışa rastlanırken; ailede depresyon, sert ana babalık tutumunun da problemli davranışlarda önemli rol oynadığı söylenebilmektedir (Abidin, 1990; Hemmeter vd., 2006; Kwon, 2007).

Lauth (2006)'a göre; anne babaların sahip olduğu çocukta sorunlu davranışlara yönelik potansiyel fazlaysa ya da karşılaştıkları durumlara karşı uyum yetenekleri yeterli

değilse, özellikle ebeveynler de bu konuda çocuklarıyla olan etkileşimlerinde zayıf, iletişim becerilerinde yetersizlerse bu gibi durumlarda anne babaların sahip olduğu stres düzeyi artacak ve dolaylı olarak da çocuktaki problemlili davranışları pekiştirildiği ortaya konmuştur (Lauth ve arkadaşları, 2006). Bu nedenle aile içerisindeki potansiyel stresin hem yetersiz ebeveynlik becerilerini hem de çocukta davranış problemlerinin pekişmesindeki rolü bahsedilen çalışmada ele alınmıştır. Başka bir araştırmada Ekşi'ye göre; çocuğun tüm gelişim alanlarında ana baba tutumları büyük rol oynamaktadır. Çocuğun ileriki yaşamında diğer insanlarla sağlıklı ve iyi ilişkiler kurabilmesi için fırsatların sağlanması ve geliştirilmesi ana babaların tutum ve davranışları ile şekillendiği için bunun sorumluluğu da aileye düşmektedir (Ekşi, 1990). Bu nedenle anne babanın sahip olduğu ebeveynlik becerileri de yine çocuğun gelişimi üzerinde etkili bir risk faktörü olarak değerlendirilebilir. Başka bir araştırmada aile içerisinde stres düzeyinin fazla olduğu ailelerin çocuklarında daha fazla problem davranışlar izlenirken; depresyon, olumsuz ebeveyn tutumları ve sınırlı sosyal destek gibi risk faktörlerinin davranışlarda önemli rol oynadığı ve çocukların sahip olduğu davranışların pozitifliği ya da negatifliği ile problem davranışlar arasında ilişki bulunmuştur (Eratay,2011).

Ayrıca ebeveynlerin; anne babalık becerilerine ek olarak bilişsel ve duyuşsal süreçleri, çocukların davranış problemlerini ortadan kaldırabilmek adına gerçekleştirilmesi planlanan müdahale yöntemleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Anne ve babaların çocuklardaki davranış problemleri üzerindeki etkisi ve bu davranışlara yönelik geliştirilen müdahale yöntemleri ele alındığında çocuk eğitiminde ailelerle birlikte kullanılan pozitif davranış desteği, sosyo-duygusal öğrenme programları, önleme programları, pozitif aile programları, rehber programlar ve fonksiyonel analiz programlarının ve anaokulundaki programların problem davranışları üzerinde etkili olduğu sonuçlarına varılmıştır (Benedict vd., 2007). Earhart ve Zamora (2015) tarafından yapılan bir müdahale programında; olumlu ana baba-çocuk etkileşiminin etkileri incelenmesi amacıyla, oyun ve zorlayıcı öğrenme etkinliklerinde ana babanın desteği gibi olumlu ana babalık davranışlarının etkileri ele alınmıştır. Müdahale yönteminin sonucu olarak olumlu ana babalığın, çocuklarda duygu ve davranış düzenleme becerilerinin gelişirken, sorunlu davranışların da azaldığı bilgisi elde edilmiştir.

Alan yazında; ana babalık davranışlarının davranış problemleriyle ilişkisi, ana babalık stresinin ana babalık davranışları ya da davranış problemlerini nasıl yordadığı

üzerine yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Genellikle ergenlerle çalışılmış bu araştırmalarda stres ve ana babalık becerilerinin etkileri üzerinde çalışıldığı ve ön planda tutulduğu görülmektedir. Bu araştırmada farklı olarak alan yazında çok sınırlı olarak çalışılmış olan ana babaların akılcı olmayan inançlarının, söz konusu değişkenler üzerindeki yordayıcılığı özellikle 3-10 yaş arası çocukların anneleri kapsamında ele alınmıştır. Akılcı olmayan inançlar, ana babalık stresi ve ana babalık davranışları aracılığıyla davranış problemlerini nasıl yordadığı üzerine bir model geliştirilmiştir. Alan yazında 3-10 yaş arası gruptaki çocukların anneleriyle, onların akılcı olmayan inançları, ana baba stresi ve davranışlarının davranış problemleri üzerindeki yordayıcılığı konusunda çalışmanın nadir olduğu söylenebilir. Yine erken çocukluk döneminde en sık karşılaşılan problemlerden biri olan davranış sorunlarının risk faktörlerinin belirlenmesi ve akılcı olmayan inançlar, ana babalık stresi ve davranışlarını içeren yeni müdahale çalışmaları geliştirme fırsatı sunması açısından da uzmanlara katkısı olabileceği söylenebilir. Alanyazında gerçekleştirilen çalışmalar ele alındığında ele alınan bu değişkenleri destekleyecek araştırmaların ele alındığı görülmektedir

C. Sınırlılıklar

Bu araştırmada verilerin toplanması aşamasında daha fazla ebeveyne daha hızlı ve güvenilir bir şekilde ulaşmak amacıyla çevrimiçi formlar kullanılmıştır. Kullanılan ölçekler online olarak online formlardan hazırlanarak ebeveynlere ulaştırılmıştır. Bu nedenle internete sahip ve forma elektronik ortamlardan ulaşabilecek katılımcılarla araştırmanın gerçekleştirilmiş olması araştırmanın sınırlılıklarındandır.

D. Tanımlar

Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları: Anne ve babaların anne-baba rollerine yönelik düşüncelerini, çocuklarının sergiledikleri davranışlara ilişkin değerlendirmelerini ifade etmektedir (Johnston, 1996).

Ebeveynlik (Anne Baba) Stresi: Çocuk sahibi olmanın sonucunda ortaya çıkan görevler ve sorumluluklar sonucunda, anne ve babanın hem kendisine hem de çocuğuna karşı deneyimlediği duygusal tepkilerdir (Deater-Deckard, 1998).

Ebeveyn Davranışları: Anne-babaların inançları, duyguları ve düşünceleri doğrultusunda çocuklarına karşı sergiledikleri davranışlardır (Hart vd., 1998)

Davranış Problemleri: Başkalarının temel haklarına ve toplumun kurallarına uygun davranışları görmezden gelme, yaşa uygun olmayan davranışlardır (APA Dictionary, 2007).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ebeveynlerin akılcı olmayan inançları, ana babalık stresi, ana babalık becerileri ve çocuklardaki davranış problemlerine ait kuramsal bilgilere ve alan yazında yer alan çalışmaların incelenmesine yer verilmiştir.

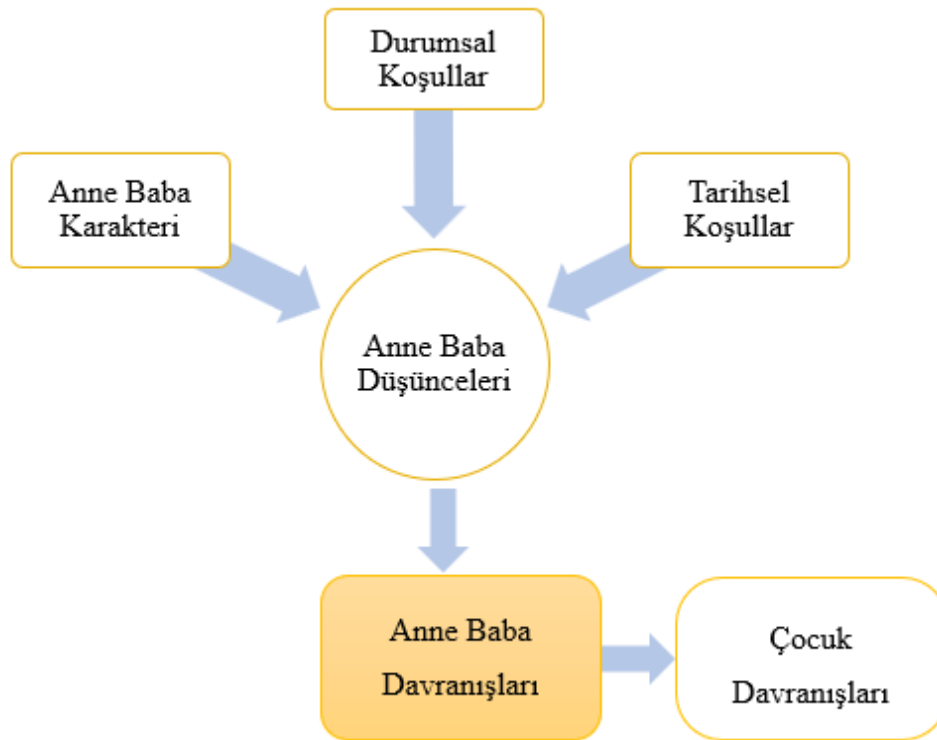
1.1. Ebeveynlerin Akılcı Olmayan İnançları

Kişinin yaşamdan doyum alması için oluşturduğu birtakım yaşam hedefleri bulunur. Bu hedefler kişinin yaşamını anlamlı kılar, mutlu olmasını sağlar. Bu hedeflere ulaşmayı çabalayan kişide gerçekten hedefe doğru bir şekilde ulaşmasını sağlayacak çaba ve düşünceler akılcı olurken, yolunu zorlaştıran ve engellerin ortaya çıkmasına sebep olarak çabasını güçlüklerle harcamasına neden olan düşünceler ise akılcı olmayanlardır (Dryden, 1984). Akılcı olmayan inançlar, kendi içerisinde iç tutarlılığa sahip olmayan, gerçeklerle çelişen, ispatlanması mümkün olmayan ve bir temele dayandırılmayan, kişiye mutsuzluk ve acı veren, kişinin günlük hayatının akışını bozan ve işlevini yitirmesine sebep olan ve bütün bunların sonucunda psikolojik olarak kişide tahribata ve hasara neden olan düşüncelerdir (Ortakale, 2008). Akılcı olmayan inançlar; sert, aşırı, tutarsız, mantığa aykırı ve kişide işlev kayıplarına neden olan inançlardır (Dryden ve Branch, 2008).

Johnston'un modeline göre; anne babaların sahip oldukları duygu ve düşünceler birtakım faktörler tarafından şekillenir. İlk olarak anne babanın sahip olduğu kişilik yapısı ve karakteri ebeveynlerin düşüncelerini dolayısıyla da tutum ve davranışlarını şekillendirecektir (Johnston, 1996). Yine anne babaların kendi ebeveynleri ile olan iletişim ve etkileşimlerinin yanında anne babalarının sahip olduğu anne babalık modelleri, ebeveynlerin ilk deneyimlediği ebeveynlik modelleri olduğu için birinci elden

onların ebeveynliğe dair düşüncelerinin temelini oluşturduğu söylenebilir. Son olarak ebeveynlerin sahip olduğu koşullardan biri olan çocuklarının davranışları da düşüncelerini diğer faktörler kadar etkileyebilmektedir. Yine ebeveynlerin günlük yaşamda karşılaşmış oldukları herhangi yaşam olaylarının, anne babaların duygu ve düşünce yapılarını hem oluşturduğu hem de şekillendirdiği söylenebilir (Robin ve Foster, 1989). Ebeveynlerin düşüncelerini etkileyen ve temellendiren faktörleri ve bu temelde oluşan ebeveynlerin düşüncelerinin çocuk davranışları üzerindeki ilişkisi aşağıdaki şekilde gösterilmiştir (Johnston, 1996).

Şekil 1.2.: Ebeveynlerin Düşüncelerini Etkileyen Faktörler ve Çocuk Davranışlarına Etkisi

Anne babaların çocuklarına verdikleri her tutum ve tepki çocuk için bir mesaj niteliğinde olabilir. Bu mesajlar çocuklar tarafından algılanarak yorumlanır ve psikolojik gelişimlerine olumlu ya da olumsuz katkı sağlayacak şekilde dahil olabilirler. Johnston da, Şekil 1’de olduğu gibi ebeveynlerin sahip oldukları düşünce yapılarının çocukların davranışları üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışmıştır (Johnston, 1996).

Gün içerisinde karşılaşılan durum, olay ya da problemler karşısında anne ve babalar, çocuklarıyla düşünce ve duyguları doğrultusunda tepkiler oluşturarak iletişimde kalırlar. Bu tepkilerin gelişmesinde temel olan düşünceler, kişide gerçekçi olmayan ve tutarsız olarak ortaya çıkan düşünceleri içeriyorsa yani akılcı olmayan inançlar olarak geliyorsa, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim ve bağın da bu inançlar düzeyinde gelişeceği söylenebilir (Çekiç vd., 2019) Olumsuz duygu ve düşüncelerin birbirlerini etkilediği ve karşılıklı bir etkileşim sahip oldukları söylenebilir (Uzun ve Avcı, 2021). Çocuk, ebeveynleriyle olan iletişimde sürekli olarak olumsuz duygu ve düşüncelerle karşılaşır ve ebeveynleriyle olan ilişkisi olumsuz bir temelde gelişirse, onlara karşı tutum ve davranışları hatta küçük yaşlardan itibaren kişilik yapıları da aynı doğrultuda olumsuz olarak gelişebilmektedir (Aydın, 2019). Bu nedenle anne babanın çocuğa karşı oluşturduğu olumsuz duygular ve düşünceler, katı ve akılcı olmayan inançlara sahip olmasına ve dolayısı ile de olumsuz duyguların ortaya çıkmasına ortam sağlayacağı söylenebilir (Robin vd., 1989). Alan yazında yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlara göre; anne babalar ne kadar akılcı olmayan inançlara sahiplerse, çocuklarına yönelik geliştirdikleri çatışma çözme becerileri azalır ve çocuğuyla olan ilişkisi sağlıklı ve olumsuz bir şekilde etkilenebilmektedir (Hamamcı, 2007).

Roehling ve Robin (1986); alan yazında akılcı olmayan inançları 6 başlık altında sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma sırasıyla; zarar verme, itaat, mükemmeliyetçilik, kötü niyet, kendini suçlama ve onaylanma başlıkları ile açıklanmaktadır. Zarar verme; anne babaların çocuklarının kendi geleceklerine zarar verecekleri yönünde geliştirdikleri akılcı olmayan inançları içerir. İtaat; çocukların sözlerini dinlemeleri gerektiği, mükemmeliyetçilik; kusursuz olmaları gerektiği, kötü niyet; çocuklarının ebeveynlerini kasti kırdıklarını, kendini suçlama; anne babaların her hatanın sorumlusunun kendileri olarak görmelerini ve son olarak onaylanma ise çocukların anne babalarının davranışlarını ve tutumlarını onaylamaları gerektiği üzerine geliştirilen akılcı olmayan inançlar olduğu söylenebilir (Roehling ve Robin, 1986). Bernard (2004) ise, anne babaların; üzüntü, kaygı, kızgınlık, düşük engellenme eşiği, depresyon ve suçlu hissetme duygudurumlarına yol açan inançları ve bu inançlara karşı geliştirilen alternatif akılcı inançları bir sınıflandırma ile ele almıştır.

1.2. Ana Babalık Stresi

Stres, kişinin var olan durumu algılayış biçimi ile başlar. Stres kaynağı kişide zihinsel süreçleri başlatarak stres durumuna ait bir uyarın oluşturur. Bu kaynak çeşitli şekillerde, boyutlarda ve kaynaklarda meydana gelebilmektedir. Uyarının ne şekilde algılandığını ve yorumlandığını kişide oluşan tepkiler belirler. Genellikle uyarıcı kaynaklı bu stres durumu, zarar verici ya da tehlike içeren bir durum ise kişi bu durumu stres olarak algılar ve bu yolda tepki üretir. Tehlikeli olarak algılanan her uyarın; kişide sosyal, bilişsel, duygusal ya da fiziksel birtakım işlevlerde bozukluklar meydana gelmesine sebep olur (Lauth, vd., 2006). Stres düzeyinin farklılık göstermesi ya da optimal düzeyin üzerinde olması, kişide hem psikolojik hem de fizyolojik tahribata sebep olabilmektedir (İlhan, 2017).

Ebeveynlik becerilerine sahip olma düzeyi ve ebeveynlik sorumluluklarından kaynaklanan ebeveyn stresi de kişinin yaşamında ebeveynlik görevleri üzerinde ortaya çıkarak ebeveyn-çocuk ve eşler arasındaki ilişkiyi pozitif veya negatif olarak etkiler (Güven, 2024). Eşler için ebeveyn olma da birtakım sorumlulukların ve görevlerin yerine getirilmesini gerektirdiğinden bir çeşit stres unsuru olarak karşımıza çıkabilir. Ebeveynlik, yetişkin yaşamının temel sorumluluğudur. Bu sorumlulukta yerine getirilmesi ya da getirilmesindeki engeller ana babalık stresinin yaşanmasına neden olabilir. Bu duruma uyum sağlama sürecinde anne babalar birtakım yorucu ve psikolojik olarak yıpratıcı süreçlerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Aile sisteminde; anne, baba ve çocuk ilişkisinde, anne babanın görevlere ve uyum sağlamaya karşı verdikleri fizyolojik ve psikolojik tepkilerden oluşan süreç ana babalık stresi olarak değerlendirilmektedir (Abidin, 2012). Araştırmacılara göre ana babalık stresi, “ebeveyn olma durumuna, ebeveynlik sorumluluklarına karşı negatif bir psikolojide olmak” şeklinde tanımlanabilir (Bornstein, 2002). Bir başka tanımda ise; ana babalık stresi, ebeveynliklerine destek olarak onlara uygun kaynaklardan yararlanmada ebeveynleri cesaretlendiren ve enerji veren motivasyonel bir değişken olarak ele alınmaktadır (Abidin, 1989).

Başka bir tanımda ise bireylerin anne baba olma sürecinde yaşadıkları uyum sürecine ve bu süreçte karşılaştıkları problemlere verdikleri tepki biçimine ve zorluklara ana babalık stresi adı verilmektedir (Cmic ve Low, 2002). Anne ve babaların rollerini

etkiler, şekillendirir ve ana babalığa ilişkin becerileri etkiler (Abidin,1992). Yine Deater-Deckard'a (1996) göre; kişilerin sahip olduğu sosyoekonomik düzeyler, eşlerin birbirine olan sosyal destekleri, gibi kaynaklardan ortaya çıkan ihtiyaçların giderilememesi gibi durumlarda stres baş göstermektedir (Deater-Deakard, 1996; Mills ve Rubin, 1990). Yine ana babaların ebeveyn stresi düzeyleri, çocuğun 3-10 yaş arasında olduğu dönemde en yüksek seviyede olduğu söylenebilir (Doğan Laçın, 2021).

Ana babalık stresi belirli bir düzeye kadar normal ve faydalı olarak görülse de yüksek düzeyde stres yaşanmasının; aile üyeleri ile ilişkilerin bozulması, çocuğa karşı daha kontrolcü ve otoriter tutum benimsemesi ve depresyon, anksiyete gibi olumsuz sonuçlara yol açtığı bilinmektedir (İlhan, 2017). Ayrıca, anneler babalarla karşılaştırıldığında annelerin daha fazla ana babalık stresi yaşadığı saptanmıştır (Dinç, 2021).

Stres durumunun, ebeveynlik sorumluluğunun çocuk üzerindeki etkililiğini ve kontrolünü azalttığı öne sürülmektedir. Anne baba açısından; sıcaklık ve sevginin azalması, disiplinin artışı ve çocuğa karşı hoşnut olmayan duygular besleme, ebeveynlik rolünde isteksizlik, ebeveynlik rolünün kalitesinde bozulmalara neden olurken çocuk açısından ise; duygusal ve davranışsal problemlerin ortaya çıkmasına ve çocukta saldırganlık, uyum problemleri, anksiyete ve kronik mutsuzluk gibi problemlerin yaşanmasına yol açmaktadır (Beyhatun, 2022).

Son zamanlarda yapılan çalışmalar da bahsedilen tüm durumları destekler niteliktedir. Putnick ve arkadaşları (2008) tarafında gerçekleştirilen çalışmada elde edilen bilgilere göre ana babalık stresinin yüksek olması anne babaların çocuklarını benimsemelerini engellemekle birlikte çocuklarına karşı psikolojik kontrol geliştirmelerine neden olmuştur. Yine başka bir araştırmada ilkokul ve ortaokul çağında çocuğu olan 215 anneye gerçekleştirilmiş ve yüksek ana babalık stresine sahip annelerde yüksek seviyede tutarsız disiplin gözlemlenirken buna ek olarak düşük seviyede de katılım ile ilişkisi ortaya konmuştur (Doğan Laçın, 2021).

Alan yazındaki bilgilere ve yapılan araştırmalara bakıldığında ana babalık stresi kavramı günümüzde de artarak devam etmekte ve araştırmalarda daha fazla ele alınmaya başladığı görülmektedir. Mevcut dönem şartları ele alındığında değişen ve gelişen koşullar; ebeveynlerin sahip olduğu koşullar ve karşılaştıkları güçlükler çocuk

gelişiminde ve kişilik oluşumunda gittikçe daha fazla risk faktörü oluşturmaya başladığı söylenebilir (Deater-Deckard, 1996). Stresin artıyor olması doğal veya dolaylı yollarla başka durumlara da temel oluşturabilmektedir. Stresin doğal bir sonucu olarak anne babaların sahip olduğu ebeveynlik becerileri, tutumları, akılcı olmayan inançları vb. durumlar olumlu ya da olumsuz olarak etkilenebilir (Abidin, 1992; Ang, 2008). Stresin artması, olumsuz ebeveynlik becerilerinin ve akılcı olmayan inançların oluşumunu tetiklerken; bununla birlikte çocukta ebeveyn olumsuz davranışlarının yansıması olarak da uyum ve davranış problemlerinin ortaya çıkmasına neden olabileceği söylenebilir (Barry vd., 2005).

1.2.1. Abidin'in Ebeveyn Stres Modeli

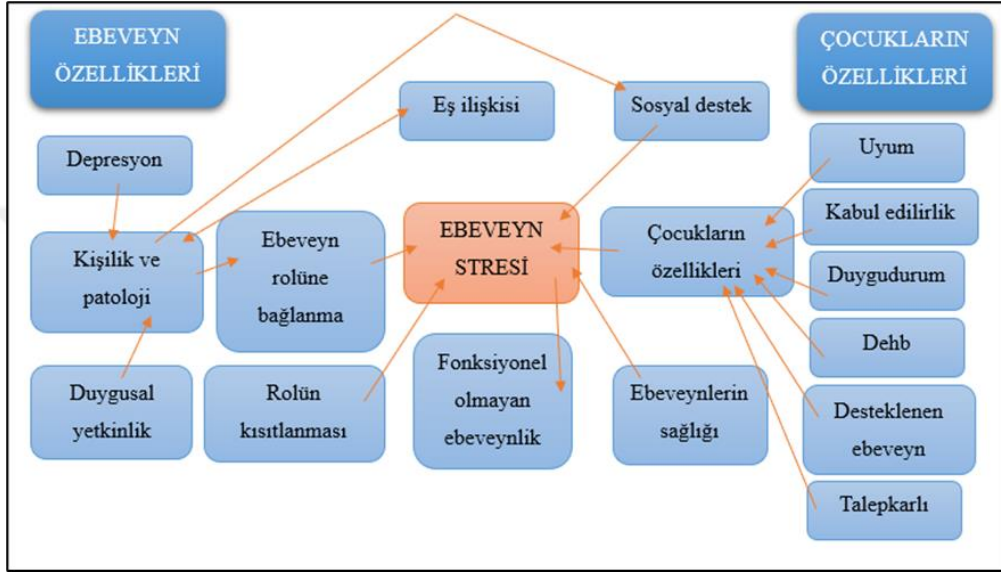
Ana babalık stresinin nedenlerini ve etkilerini değerlendirmek için iki yaklaşımdan bahsedilebilir (Abidin, 1992; Belsky, 1984). Bu yaklaşımlardan birisi; anne-baba-çocuk ilişkisi temelinde ilerlerken, diğeri ise; günlük yaşamda karşı karşıya kalınan zorlanmalardan ilerleyerek temellendirme yapmaktadır. Ele alınan bu iki yaklaşım da ebeveynlik stres nedenleri ve etkileri hakkında birbirlerini tamamlayan ve destekleyen bir yapıya sahiptirler. Ebeveynlik stres teorisinin; ebeveyn, çocuk ve ebeveyn-çocuk ilişkisi olacak şekilde üç ana unsurdan oluştuğu söylenebilir. Ebeveyn kaynaklı stresin ebeveynlerde mevcut yaşanan depresyon veya anksiyete bozukluklarından kaynaklandığı söylenebilir. Çocuk kaynaklı stres, çocuğun yaşamış olduğu davranış problemleriyle ele alınmaktadır. Ebeveyn-çocuk kaynaklı stres ise ilişkide yaşanan çatışmalardan kaynaklanmaktadır. Bu üç alanda yaşanan stres durumu ebeveynlik sorumluluğu ve görevinin etkinliğini ve kalitesini azaltmaktadır (Deater-Deckard, 1998).

Abidin (1989), ebeveynlik stres teorisinde ebeveyn rolünü ve kişiliğini etkileyen değişkenleri değerlendirmiştir. Abidin'in yaklaşımı, ana babalık stresine doğrudan ve dolaylı olarak sebep olan durumları ele almaktadır. Abidin, ana babalık stresini ele alan 3 önemli kaynaktan bahsetmektedir. Bunlar;

- Çocuğun özellikleri: Çocuğun uyumu, gelişimsel problemleri ve hiperaktivite düzeyi
- Ebeveynlik özellikleri: Anne ya da babanın depresyon düzeyi, çocuğa bağlanma, bir ebeveyn olmaya ilişkin yetersizlik hissi ve eş ile olan ilişkisi

•Durumsal-Demografik Yaşam Stresi: İş değişimi, ebeveyn sağlığı, sosyal destek ya da dışlanma, eş ilişkileri, taşınma, evlilik, boşanma, aileden bir kişinin kaybı vb. şeklinde ele alınabilir. Ele alınan tüm bu durumlar sağlıklı aile süreci için önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Ebeveyn Stres Modeline ait kavram haritasına Şekil 1.3’de yer verilmiştir (Abidin, 1992).

Şekil 1.3.: Ebeveyn Stres Modeli

Şekil 1.3’de Ebeveyn Stres Modelinde (Abidin, 1992) yer verildiği gibi; ana babalık stresi hem ebeveynlerin hem de çocukların kişilik özelliklerinden meydana gelen etkileşim sonucunda oluşmaktadır. Buna ek olarak ebeveynlerin birbirleri ve sosyal çevreleri ile olan etkileşimleri de ana babalık stresi adına bir faktör olarak ele alınabilir. Aynı zamanda ebeveynlerin sağlık durumları ve sosyal destek kaynakları da ana babalık stresi üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

1978’de Abidin ve Burke tarafından ana babalık stresinin nedenlerinin açıklanması amacıyla Ebeveyn Stres Modeli (Parent Stres Model) geliştirilmiştir. Ebeveyn stres modeline göre sosyal destek, ebeveyn sağlığı, ebeveynin rolüne bağlanması ve rol kısıtlamaları ve çocuğun özellikleri ana babalık stresini doğrudan etkileyen değişkenlerdir (Abidin, 1992). Çocuk özellikleri kısmında belirtilen uyum, kabul edirlilik, talepkarlık, duygudurum, dikkat eksikliği ve hiperaktivite ile ebeveynin çocuk tarafından desteklenmesi ana babalık stresini dolaylı olarak etkileyen faktörler olarak ele alınmaktadır. Ebeveynin duygusal yetkinliği ve depresyon düzeyi, kişilik ve

psikopatolojiyi doğrudan etkilediğinden ana babalık stresini de etkileyen bir faktör haline gelmektedir. Ayrıca eş ilişkisi ile ebeveynin kişilik ve psikopatolojisi birbirini karşılıklı olarak etkileyerek ana babalık stresini etkilemektedir (Abidin, 2012).

Bu durumlara bağlı olarak ana babalık stresi, işlevsel olmayan anne ve baba davranışlarının en önemli nedenlerinden biri haline gelmektedir. Anne veya babanın ebeveyn rolü kişinin özgürlüğünün kısıtlanması, sosyal destek kaynaklarının azlığı ve sağlık problemleri yaşaması sebebiyle ebeveynlerin stres düzeyini artırmaktadır. Çocuğun ortaya koymuş olduğu bazı davranış problemlerinin olması, değişimlere uyum sağlamada zorluk yaşaması, ebeveyn-çocuk ilişkisinde anne veya babanın desteklenmemesi, çocuğun talepkâr ve olumsuz duygudurumuna sahip olması, çocuğun sahip olduğu fiziksel, duygusal ve entelektüel özelliklerin ebeveynin beklentilerini karşılamaması ebeveyn stres düzeyinin artmasına yol açmaktadır (Abidin, 2012).

Ebeveynlik becerilerinin, çocuk ile ebeveynin sahip olduğu bağa göre şekillendiği düşünülmektedir. Ancak ana babalık stresinde, ebeveynliğin talepleri, iyi oluşu, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi ve çocuğun uyumu gibi faktörlerin de varlığının göz ardı edilmemesi gerektiği ortaya konmuştur (Çekiç ve Hamamcı, 2018).

1.2.2. Ana Babalık Stresini Etkileyen Faktörler

Ana babalık stresi yaşanan mevcut durum içerisinde var olan birçok farklı faktörlerden etkilenmektedir. Yaşama ait kaynakların sınırlı olması, sosyoekonomik koşulların yetersiz olması, bir ebeveyn olarak kendini yetkin görme düzeyini düşük olması, çok çocuğa sahip olma gibi etkenler ana babalık stresini artırmaktadır (Cengiz vd., 2021). Ayrıca özel bir durum olarak ailelerin özellikle sağlıklı olarak dünyaya geleceğini sandığı ve beklediği çocuklarının özel bir engelle dünyaya gelmesi de ana babalık stresini artıran önemli durumlardan birisidir (İlhan, 2017). Ebeveynlerin yeni rolleriyle alakalı olarak en çok zorlandıkları konular; bebeğin bakımı, sorumluluk paylaşımı, sosyal hayatlarını yeniden düzenlemeleri, boş zamanların değerlendirilmesi, aile üyeleri ile ilişkilerin düzenlenmesi olarak sıralanabilir. Anne baba olma ve anne baba becerilerinin keşfedilmesi, öğrenilmesi ile başlayan ebeveynlik süreci, ilerleyen yıllarda form değiştirerek çocuğun istek ve ihtiyaçlarıyla birlikte çocukların eğitimi, devam eden gelişim dönemlerinin görev ve sorumluluklarının gereksinimleri (ergenlik gibi) ile devam etmektedir. Sürecin gelişmesiyle birlikte bunlar gibi yeni durumların ortaya çıkardığı

stres durumu, özellikle çocuk için bir kimlik kazanma dönemi olan ergenlik döneminde en fazla seviyeye ulaştığı söylenebilir (Deater-Deckard, 1998).

Ana babalık stresinin birçok faktörle etkileşim içerisinde olduğu ve bu faktörlerden etkilendiği söylenebilir. Ebeveynler içerisinde; kaynakları az olan, sosyoekonomik seviyesi ve kendini yetkin görme düzeyi düşük ve ergen ya da birden fazla çocuğu olan ebeveynler daha yüksek ana babalık stresine sahiptirler (Çekiç vd., 2015). Ebeveynlikte aile büyüklüğü, iş, olumsuz yaşam olayları ve kültürel faktörler ana babalık stresini artırırken evde bulunan çocukların sayısı ve ev içerisindeki iş yüküyle de ilişkilidir. Anneler ile aile üyeleri arasında yakın ve destekleyici bir ilişki kurulduğu durumlarda, annelerin anne babalık stres düzeylerinin daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra düşük düzeyde yaşanan ana babalık stresi, anne-baba olmaya ilişkin görev ve sorumlulukların üstlenilmesinde anne ve babalara motivasyonel bir destek sağlamaktadır (İlhan,2017).

Abidin (2012), ana babalık stresine neden olan faktörleri ele almaya çalışmıştır. Geliştirdiği ebeveyn stres modeline göre; ebeveynlerin sağlığı, çocuğun sahip olduğu özellikler ve mizaç, ebeveynin duygusal yetkinliği, depresyon düzeyleri ve eşlerin birbirleriyle olan ilişkisi ana babalık stresini etkileyen temel faktörlerdendir. Bunlara ek olarak ebeveynlerin kısıtlı imkanlara sahip olması, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip olma durumu, çocuğun talepkâr oluşu, uyum problemlerinin varlığı ve ebeveynlerin gerçekçi olmayan beklentileri de bu faktörler arasında ele alınabilir (Abidin, 2012). Yapılan araştırmalara göre; ana babalık stresinin en yüksek olduğu ailelerde en sık rastlanan faktörler arasında; çocuğun özel gereksinimli olması, sağlık problemlerine sahip olması ya da davranış problemlerine ait çocuğa sahip olmaları olarak belirlenmiştir (McPherson vd., 2009; Pisterman vd., 1992; Tahmassian vd., 2011). Bu nedenle stresle ilişkili olarak faktörlerin çoğu ebeveyn-çocuk ilişkisinden doğduğu söylenebilir.

Ebeveynler karşılaştıkları durumlar karşısında bilişsel anlamda ilk olarak birtakım düşünceler oluşturur ve bu bilişsel aktivitenin oluşturduğu duygu ve davranış silsilesi ile tepkilerini oluştururlar. Stresin birincil kaynağı olarak ele alabileceğimiz düşünceler işlevsel olan ya da olmayan biçimde gelişebilir ve duygu düşünceleri şekillendirebilmektedir. Eğer anne ve babalar işlevsel olmayan yani akılcı olmayan, sağlıksız bilişler geliştirirlerse çocukla olan etkileşimi de olumsuz etkilenecektir (Özcan

ve Arslan, 2018). Anne babanın sahip olduğu akılcı olmayan inançlar, mantıkdışıdır ve bu nedenle anne babalar sağlıklı bir değerlendirme yapmakta yetersiz olabilirler, bu nedenle çocuklarına karşı tutum ve davranışları da olumsuz olarak etkilenecektir. Sezer'e (2006) göre; çocuğun stresli bir ortamda büyümesi, ailenin gereken ilgiyi ve zamanı çocuğa verememesi gibi aileden kaynaklanan herhangi bir ihmal durumunda çocukta davranış ve uyum problemlerine neden olabilmektedir (Sezer, 2006).

Anne ve babaların stres düzeylerinin yüksek olmasının nedenlerinden biri de anne babaların sahip olduğu akılcı olmayan inançlarıdır çünkü stresi yüksek olan anne babaların hem kendilerine yönelik hem de çocuklarına yönelik gerçekçi olmayan beklentileri yüksektir (Bugenthal ve Johnston, 2000; DiGiuseppe ve Kelter, 2006; Terjesen ve Kurasaki, 2009). Gerçekçi olmayan beklentilerin yüksek olması; anne babaların stres düzeyini ve ruhsal problemlerin görülme sıklığını artırmaktadır bu nedenle de çocukta hem akademik anlamda hem de diğer gelişim alanlarında aksaklıklar meydana gelebilmektedir (Frome ve Eccles, 1998).

1.2.3. Ana Babalık Stresinin Sonuçları

Araştırmalara göre; stres, çocuk ve yetişkinler üzerinde depresyon ve fiziksel sağlık sorunlarına yol açabilmektedir (Goodyer, 1990). Ebeveyn stresi, annede depresyona sebep olurken aynı zamanda da ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimini olumsuz etkilemektedir (Farmer ve Lee, 2011). Stres anne babaların becerilerini de olumsuz olarak etkilemektedir (Guajardo vd., 2009). Bu durumda anne babalar; sert, destek olmayan, duyarsızlık gibi yıkıcı ebeveynlik davranışları geliştirmektedirler (Abidin, 1992). Ek olarak bu ebeveynler çocuklarıyla sıcak bir ilişkiye sahip olamazlar ve olumlu bir etkileşime sahip oldukları söylenemez (Crnic vd., 2005; Deater-Deckard, 1998). Yine başka bir araştırmada annelerin babalara göre daha fazla ana babalık stresine sahip olduğu belirlenmiştir (Dabrowska ve Pisula, 2010). Çocuklarda ise; ebeveynlerde stresin yüksek olduğu durumlarda çocuklarda duygu düzenleme becerilerinde güçlükle geliştiği belirlenmiştir (Guajardo vd., 2009). Yine bu strese maruz kalan çocuklarda, korkulu bir mizacın oluştuğu ve daha duyarlı bir yapıya sahip oldukları gözlenmiştir (Blair, 2002).

1.3. Ebeveyn Davranışları

Anne-babaların inançları, duyguları ve düşünceleri doğrultusunda çocuklarına karşı sergiledikleri davranışlar ebeveyn davranışları olarak adlandırılabilir (Hart vd., 1998). Çocukta bıraktığı etkiye bağlı olarak anne babalık becerilerinin olumlu veya olumsuz ana babalık becerilerine sahip olduğuna dair fikir yürütülebilmektedir. Ebeveynliğin temelinde; mutlu, çalışkan, sağlıklı, verimli ve topluma katkı sağlayacak faydalı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Baumrind,1966). Bu nedenle çocuğun, yaşamının ilerleyen dönemlerinde ahlaki değerlere sahip, kişiliğini tanıyan ve hayattaki yaşam becerilerini yerine getirebilecek kadar yetkin bir birey olması yolunda anne babaların katkısının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

1.3.1. Baumrind'in Sınıflandırması

1960'lardan beri gerçekleştirilen araştırmalarda elde edilen sonuçlara göre iyi anne babalığın birbirinden bağımsız olarak meydana gelen iki temel boyutunun varlığından söz edilebilir. Bu temel boyutlar sevgi (duyarlılık) ve kontrol (talep)'dür (Baumrind, 1996).

1.3.1.1. Sevgi

Sevgi boyutunun temelinde; anne babaların, çocuklarının fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarına karşı geliştirdikleri duyarlılık bulunmaktadır (Porter,2009). Sevgi boyutu kendi içerisinde birçok alt kavramları barındırmaktadır. Bu alt kavramlardan ilki sıcak ilgidir. Sıcak ilgi; sağlıklı ebeveynlerin çocuklarına sevgi vermesinin yanı sıra bu sevgiyi çocuklarına doğru bir şekilde, doğru bir tutumla ifade edebilmelerini içermektedir. Anne babaların çocuklarına karşı sergilemiş oldukları şefkat, hoşgörü, koşulsuz kabul, nezaket ve duyarlılık davranışları, çocuk için anne babasını duygusal olarak ulaşılabilir bir ebeveyn olmasına katkı sağlayabilmektedir (Greenberg, 1993).

Diğer bir alt boyut ise kabuldür. Bu kavrama bağlı olarak anne babalar çocuklarını olduğu gibi kabul ederek özgüvenlerini ve varoluşsal olarak çocuğun duygusal varlığını kabul etmelerini içermektedir (Molina,2006). Anne babalar çocuklarını sahip oldukları potansiyeller bağlamında kabul ve duyarlılık ile karşılamazlar ise çocukta bu tutuma bağlı olarak kişisel özelliklerine yabancılaşma ve kendiliğini reddedici birtakım tutumlar geliştirdiği gözlenebilir (Baumrind, 1971).

Son olarak karşılıklılık kavramı ele alınmıştır. Bu kavrama göre, anne babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde, anne babaların çocuğun duyarlılık ve beklentilerini karşılama düzeylerine bağlı olarak çocukta gelişen anne babaların isteklerine uyma ve duygusal olarak karşılık verme düzeyleri etkilenebilir ve birbirinden bağımsız olarak değerlendirilen kontrol ve sevgi boyutları, her iki boyuttan birinde meydana gelecek olan herhangi bir eksiklik, diğer boyuttaki bir durumda farklı bir güçlüğe ortam oluşturacaktır. Çocuğun temel ihtiyaçlarından herhangi biri karşılanmadığında anne babayla olan iletişimdeki işbirliği isteği sekteye uğrayacaktır. Kurallar ve beklentiler konusunda daha dirençli hale gelecektir (Greenberg, 1993).

1.3.1.2. Kontrol

Kontrol, anne babaların çocuğa istedik davranışları kazandırabilmenin yanında diğer tüm davranışlarının da kontrolünü sağlamayı içermektedir. Anne babalar bu kısımda çocuklarının istenmeyen davranışlarını engelleyebilmelidir. Çocuğun davranışlarının yönetilmesi, sosyalleşmesini ve uyum kapasitesinin artmasını sağlayacaktır. Kontrol sayesinde çocuk iç disiplini oluşturacaktır. Bireyler doğuştan iç disipline sahip olmadıkları için davranışlarını yönetmek, dürtülerini kontrol etmek gibi yetilere sahip olmadan doğmaktadırlar. Bunları öğrenip yaşamlarında uygulayabilmeleri için de anne babaların çocuklar ve çocukların davranışları üzerinde kontrol geliştirmesi gerekmektedir. Tutarlı ve sağlıklı bir şekilde uygulanan tüm kontroller, anne babanın sahip olduğu iç disiplinin çocuğa aktarılmasını sağlar. Bu sayede çocuk kendine ait bir öz disiplin geliştirmiş olur. Birey, toplumun sahip olduğu ahlaki değerlere ve kurallara, anne babasından aktarılan bu disiplin sayesinde davranışlarına yön vererek toplum adına faydalı bir kişilik gelişimi sürecini başlatır (Essau, 2006). Özellikle okul öncesi dönemin, kontrol kavramı adına kritik bir dönem olduğu söylenebilir. Bu dönemde çocuk için ebeveynleri tarafından tutarlı ve mantıklı sınırların belirlenmesi çocuğun güvenilir bir yaşam adına daha sağlıklı bir algı geliştirmesini sağlamaktadır (Baumrind, 1996). Çünkü çocuk ilköğretim ile başlayan sosyalleşme becerilerini deneyimleme aşamasında akranlarıyla karşılıklı olarak etkileşime girerek, beklentilerinin ne oranda gerçekleşeceğini sınayacaktır.

Kontrol sağlıklı ve sağlıklı olarak 2 başlık altında ele alınabilir. Sağlıklı kontrol; tutarlı olmayı, öğrenmeyi ve demokratik olmayı, çocuktan yaşına uygun hedefleri

gerçekleştirmesini beklemeyi içerir. Sağlıksız kontrol ise, sevgi içermez ve çocuğa suçluluk yükler. Amaç çocuğun davranışlarını ona zarar vererek kontrol etmektir. Aşırı koruyuculuğu ve uygunsuz müdahaleyi içermektedir. Akçınar ve Baydar'a (2014) göre; kontrol, olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurabilir ve bu durum ebeveynlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Eğer anne babalar, ebeveyn sıcaklığı ile sağlıklı bir kontrol ile çocuğuna destek olmayı amaçlarsa, çocukta beklenen ve talep edilen davranışların gelişmesi ve çocuğun kabulü daha kolay hale gelecek ve istendik davranışlar kazandırılması sağlanacaktır.

1.3.2. Ebeveyn Davranışlarını Etkileyen Faktörler

Ebeveynler ve çocuk arasındaki ilişkide birçok faktör etkili olabilmektedir. Kök ve Ünal (2018); ebeveynin yaşı, mesleği ve cinsiyet gibi değişkenlerin etkili olmadığını, daha çok ebeveyn depresyonunun, baba ve çocuk çatışmasının ve evliliğe karşı duyulan doyum düzeyinin etkilediğini vurgulamaktadırlar.

Ebeveyn stresi de bu faktörlerden biridir ve anne babaların sorumlulukları üzerine yerine getirebilme inançlarını kapsamaktadır (Anthony vd., 2005). Ebeveynliğe karşı duyulan zorluk, anne babaların stres düzeyini artırmakta bu nedenle de ebeveynlik davranışları üzerinde etkili olabilmektedir (Zorbaz ve Kiye, 2023). Alan yazına bakıldığında ebeveyn stresinin sağlıksız ebeveyn davranışlarına neden olduğuna yer verilmektedir (Putnick vd., 2018). Yine Crnic vd.'ne(2005) göre; okul öncesi dönemde çocuğu olan anne babaların stresinin çocuklarıyla olan bağı olumsuz olarak etkilediği ortaya konulmuştur. Yine Deater-Deckard'ın (1998) bir araştırmasında ebeveyn davranışlarının yetersiz olmasının kaynağı olarak ebeveyn stresininin zayıf ebeveynlik becerileri ile ilişkisiyle birlikte çocuk uyumu üzerindeki aracı rolünü ele almıştır. Bir başka faktör olarak ana babaların akılcı olmayan inançlarının da ebeveynlerin davranışları ve becerileri üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Anne babaların akılcı olmayan inançları arttıkça ebeveynlik davranışlarının olumsuz etkileneceği söylenebilir (Bağcı, 2013).

Ebeveyn davranışlarının çocuklarda görülen davranış problemleri ile ilişkili olduğu araştırmalar tarafından alan yazında ortaya konmuştur. Aunola ve Nurmi (2005), etkili olan ebeveyn davranışlarının, davranış problemleri üzerinde azaltıcı etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Belsky ve arkadaşlarına (1991) göre, anne babaların duyarlı olması, sıcaklık ve sınır koyma konusunda uygun davranışlar sergilemeleri çocuklarda olumlu

davranışların gelişimini desteklemektedir. Yine bunlara ek olarak annede görülen ruhsal problemler, yetersiz ilgi ve sevgi gibi durumlar; çocukta davranış problemlerinin görülmesine, bilişsel gelişiminde duraklamaya, depresyon, anksiyete ve korkulara, saldırganlığa, okula uyum gösterememe, dikkat eksikliği ve hiperaktivite gibi davranış problemlerine neden olabilmektedir (Gürşimşek ve ark., 2006).

Çocuklarda görülen davranış sorunları ile aile etkileşiminin ele alındığı bir araştırmada; ihmal ve ilgisizlik, aile içi uyum gibi özellikler ile kişilik özellikleri, kaygı, depresyon, psikolojik sağlık ve davranış bozuklukları arasında bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir (Hetherington ve Parke, 1986). Yine ebeveynleri tarafından reddedilen çocukların bilişlerinde gerçeklikten sapmalar ve düşünme mekanizmalarında kendisine ve çevresine olan algısında sapmalar olduğu belirlenmiştir (Rohner R. P., 2004). Yakmaz Basılğan'ın (2012), 60 çocuk ve bu çocukların anneleriyle gerçekleştirmiş olduğu annelerin kabul düzeyleri ile çocuklarda görülen uyum ve davranış bozuklukları arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlayan araştırması sonucunda annelerin çocuklarına karşı duymuş oldukları kabul ret düzeylerinin çocukların olumsuz davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Yakmaz Basılğan, 2012). Sağlıksız kontrol hakim olduğunda ise; yapılan araştırmalara göre, çocuklar yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde saldırgan, anti-sosyal, otoriteye karşı gelme, uyku problemleri, çalma gibi davranış problemleri gözlenmiştir. Bunlara ek olarak gözlenen davranış bozuklukları içerisinde, konuşma bozuklukları ve tiklerin de ortaya çıktığı vurgusu yapılmıştır (Bilir ve ark., 1991).

1.4. Davranış Problemleri

Ailenin sahip olduğu beklentiler ve kurallar doğrultusuna aykırı davranışlar, sosyalleşme ve öğrenme becerilerine katkıda bulunur bu sebeple çocuğun mevcut içinde bulunduğu dönem ele alınarak çocuğun davranışları değerlendirilmelidir (OReilly, 2005). Erken çocukluk dönemi çocuğun duygusal gelişiminin başlangıcı olarak kabul edilebilmektedir. Campbell (1995)'e göre, çocuklarda problemleri davranışlarının %10-15 kadarının okul öncesi çocuklarda görülmektedir. Erken çocukluğun 3-4 yaş aralıklarında tekrarlayıcı olarak benzer şekilde davranış problemleri ve uyum sorunları meydana gelebilmektedir. Okul öncesi dönemden itibaren davranış problemleri 2 farklı şekilde gözlemlenmektedir; içe dönük ve dışa dönük davranışlar. İçe dönük davranışlar genellikle

çocuğun davranışlarına stres, dikkatsizlik, kaygı ve endişe olarak kendisini gösterebilir. Dışa dönük davranışlar ise daha fiziksel olarak belirginleşmektedir. Aşırı hareketlilik, saldırganlık, düşmanca davranışlar, itaatsizlik ve agresiflik olarak ortaya çıkabilmektedir (Campbell, 1995). Davranış bozuklukları; Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nda (DSM-V), davranım bozukluğu, karşıt olma, karşıt gelme bozukluğu ve yıkıcı bozukluklar, dürtü denetimi ve davranım bozuklukları başlıkları olarak ele alınmıştır. Yapılan bir çalışmada, 2-5 yaş arası çocukların %16.8'inde karşıt olma- karşıt gelme bozukluğu olduğu belirlenmiştir (Lavigne vd., 1996).

Yavuzer'e göre; davranış problemlerinin ortaya çıkması durumunda çocukta davranışın uygunluk düzeyi, problemli davranışı gerçekleştirme yoğunluğu, ne kadar sürede devam ettiği, cinsiyet rollerine uygunluğu göz önünde bulunarak değerlendirilmelidir (Yavuzer, 2008). Sık olarak görülen davranış problemleri yine çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi özelliklerine bağlı olarak da gelişebilmektedir. Buna ek olarak belirtinin sıklığının yanında çeşitliliği açısından da ele alınabilir. Bunların tümü uyumsuzluk açısından belirleyici faktörler olarak ele alınabilir. (Aydoğmuş,1994). Erken çocukluk döneminde en çok görülen davranış sorunları; uyku sorunları, tik, kekemelik, enürezis olduğu söylenebilir (Bilir vd., 1987). Şiddete maruz kalan çocuklarda bu yaygınlığın daha fazla olduğu da görülmüştür. Çocuklarda en yaygın olarak kızlarda korku, parmak emme, tırnak yeme problemleri gözlemlenirken; erkeklerde davranış bozuklukları, tuvalet problemi, tikler, konuşma ve uyku bozukluklarının daha fazla görüldüğü belirlenmiştir (Bilir ve ark.; 1991).

Davranış problemleri hem çocuk için hem de çevresi için sorun teşkil eden bir durum olarak değerlendirilebilir (Birkan, 2002). Davranış problemleri çocuğun hayatında birçok alanda etkili olabilir ve bu alanlarda çocuğun yaşamdaki işlevselliğini bozabilmektedir (Lambert vd., 2001). Bu dönemde ortaya çıkan sorunlu davranışlar çocuğun akranlarıyla olan iletişimini zedeler ve sosyal becerilerinin gelişimini engeller. Akranları tarafından dışlanan çocuklar dolayısı ile akranları sayesinde geliştirecekleri sosyal ve duyuşsal becerilerden de mahrum kalacaklardır. Akademik anlamda hem sosyal hem bilişsel hem de uyum davranışlarında birtakım problemlere neden olabilir (Bornstein vd., 2013). Okuma, yazma, dinleme ve problem çözme becerilerini öğrenme sürecinde problem yaşanmasına neden olabileceği söylenebilir (Mash ve Wolfe, 2012). Bu nedenle

davranış problemleri gösteren bir çocuğun okul sürecinde, daha düşük başarı ve daha az uyum göstereceği tahmin edilebilmektedir (Morisson vd., 2001).

Bu yaşlarda ortaya çıkan davranış problemleri gelecek yaşantılarına kadar devam edebilecek kalıcılığa sahip olabilirler. Genelde ergenlik döneminde benzer şekilde ortaya çıkabilirler. Genç yetişkinlik dönemi itibarıyla de kişilik gelişiminde oluşan sorunlar antisosyal kişilik bozuklukları, suç işleme, depresyon gibi sorunlar kişinin yaşamında baş gösterebilmektedir (Derman ve Başal, 2013). Yine çocukluk döneminde başlayıp, ergenlikte devam eden davranış problemleri, ilerleyen dönemlerde asosyal davranış kalıpları içerisinde; suç, madde kullanımı, güvenli olmayan cinsel ilişki gibi çocuğun hem fiziki ve psikolojik yapısına zarar verecek davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Lahey vd., 1999). Yine bu davranışlara ek olarak davranış problemleri; yaralanma, silah taşıma gibi fiziksel anlamda tehlike içeren davranışlara sevk edebilmektedir (Broidy vd. 2003).

Çocukta davranış problemlerinin görülmesinin altında yatan birtakım faktörler bulunmaktadır. Erken çocukluk döneminde görülen davranış problemleri, çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası; ana-babanın yaşı, mesleği, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik durumu, ailedeki kardeş sayısı, ailede başka yetişkinlerin olması, ailesel stres, şiddet gibi faktörlere bağlı olarak gelişebilmektedir (Doctroff ve Arnold; 2004). Çevreye bağlı olarak gelişen risk faktörleri; yoksulluk, düşük öğrenci katılımı, sosyal aktivitelerin yetersizliği, öğretmen tutumları gibi kaynaklara bağlı olurken, çocuğun sahip olduğu; gelişimsel zorluklar, antisosyal davranışlar, akademik başarısızlık, okula uyum sağlamakta sorun yaşama gibi faktörler de olumsuz davranışların altında yatak kaynaklar olarak ortaya çıkabilmektedir (Morisson vd., 1994). Yine çocuğun mizaç gelişimi, aileye ait risk faktörleriyle birlikte davranış problemleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Konuyla ilgili olarak, zor mizaca sahip olan bir çocuk sadece mizaçla alakalı olarak davranış problemi geliştirmemektedir. Zor mizaca ek olarak çocuğun sahip olduğu Bir risk faktörü duruma eşlik ediyor olabilmektedir. Bu duruma zor mizaçla birlikte dikkat eksikliği ya da hiperaktivitenin görülmesi örnek olarak verilebilir (Stormont, 2002).

Aileye ait risk faktörlerine bakıldığında; yüksek ana babalık stresi düşük ana babalık yeterliği, olumsuz ana baba davranışları gibi durumlar söz konusu olabilmektedir (Campbell, 1995). Tutarsız, aşırı ve sağlıklı gelişen anne baba becerileri çocuğun erken

çocukluk döneminin devamında duygusal, bilişsel ve davranışsal açıdan farklı tutumlar geliştirerek sorunlu tepkiler oluşturmaya sebep olabilmektedir (Sargın, 2001). Çocuğa verilen yetersiz ilgi, yanlış anne baba davranışları, eksik denetim, aile içinde huzursuzluk, bilinçsizlik ve yetersiz ekonomik koşullar gibi durumlar da davranış problemleri açısından etkili risk faktörleri olduğu söylenebilir (Efe, 2005).

Ebeveynlerin sahip olduğu stres düzeyi ve ebeveynliğe ilişkin geliştirmiş oldukları davranışlar, problemli davranışlara ilişkin risk faktörü olarak ele alınabilir. Yapılan araştırmalarda, olumsuz ana babalık becerileri ve tutumlarının çocuklardaki davranış problemleri birbiriyle ilişkilidir (Aunola ve Nurmi, 2006). Olumsuz ana babalık becerileri davranış problemleri üzerinde artırıcı bir etkiye sahipken, olumlu ana babalık becerileri ise istendik davranışların artmasını sağlayan bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Olumlu ana babalık becerilerinin artması, çocuklarda davranış problemlerinin azalmasına sebep olabilmektedir (Dishion ve McMahon, 1998; Dishion vd., 1991). Yine başka bir çalışmada olumsuz ana babalık davranışlarının arttıkça davranış problemlerinin arttığı ve davranış problemlerinin azaldıkça anne ile çocuğun geçirdiği kaliteli zamanın arttığı gözlemlenmiştir (Tahiroğlu vd., 2009). Yine ebeveynlik stresi de davranış problemleri açısından bir risk faktörü olarak ele alınabilir ve araştırmalarla da desteklenmektedir (Wakschlag ve Keenan, 2001). Çocukların ebeveynlik stres düzeylerinin yüksek olması, erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve artan davranış problemleri için yordayıcı olarak belirlenmiştir (Benzies vd., 2004). Ebeveynlik stresi ile anne babaların ebeveynlik davranışları faktörlerinin ayrı ayrı olarak davranış problemleriyle ilişkisinin olmasının yanında birbirleri ile dolaylı bir etkiye de sahip oldukları söylenebilir. Ebeveyn stresi, anne baba ile çocuğun arasındaki ilişkinin sağlıklı olmadığı ve etkileşimin zayıf olduğu durumlarda daha fazla etki gösterebileceği söylenebilir (Tharner vd., 2012).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde çalışmaya ait; araştırmanın modeli, araştırmada yer verilen çalışma grubu, verilerin toplanması, verilerin toplanmasında kullanılan veri toplama araçları ve verilerin analizi başlıklarına dair bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel desen kullanılmıştır. Bu araştırmada anne baba stresi ile akılcı olmayan inançlar, ana babalık becerileri, ebeveyn yansıtıcı işleyişi ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun (kolay) örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen 3-10 yaş arasında çocuğu olan 305 anne oluşturmaktadır. Katılımcılara ulaşma açısından avantajlı, araştırmaya uygun ve gönüllü katılımcılar tercih etme olanağı sağladığı için uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcı 305 annenin çocuklarının 144'ü kız çocuğu, 161'i erkek çocuğudur. Annelerin yaş ortalaması ,31, standart sapması 5,52 olarak hesaplanmıştır. Çocukların yaş ortalaması ,12, standart sapması ise 2,10 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada yer verilen çalışma grubuna ait sayılara ait istatistikler Tablo 2.1'de sunulmuştur.

Tablo 2.1. Çalışma Grubuna Ait Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılım

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Çocukların Cinsiyeti	Kız	144	47,2
	Erkek	161	52,8
Çocukların Yaşları	2-4 Yaş	74	24,3
	5-7 Yaş	121	39,7
	8-10 Yaş	110	36,1
Kademe	Kreş-Anaokulu	123	40,3
	İlkokul 1. Sınıf	30	9,8
	İlkokul 2. Sınıf	54	17,7
	İlkokul 3. Sınıf	27	8,9
	İlkokul 4. Sınıf	41	13,4
	Okula Gitmiyor	30	9,8
Aylık Gelir	10 Bin ve Daha Az	18	5,9
	10.000-14.999	31	10,2
	15.000-19.999	56	18,4
	20.000-24.999	32	10,5
	25.000-29.999	30	9,8
	30.000-34.999	40	13,1
	35.000-39.999	18	5,9
	40.000-44.999	19	6,2
	45.000 Ve Üzeri	61	20,0

Tablo 2.1. Çalışma Grubuna Ait Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılım (Devamı)

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Kardeş Sayısı	1	84	27,5
	2	160	52,5
	3	52	17
	4 ve üzeri	9	3
Anne Yaş	20-29 Yaş	47	16,7
	30-39 Yaş	189	62
	40-50 Yaş	69	21,3
Medeni Hal	Evli	299	98
	Boşanmış	6	2
Anne Mezuniyet	İlkokul Mezunu	9	3
	Ortaokul Mezunu	23	7,5
	Lise Mezunu	90	29,5
	Yüksekokul Mezunu	37	12,1
	Üniversite Mezunu	132	43,3
	Lisansüstü Mezunu	14	4,6
Baba Mezuniyet	İlkokul Mezunu	19	6,2
	Ortaokul Mezunu	21	6,9
	Lise Mezunu	78	25,6
	Yüksekokul Mezunu	24	7,9
	Üniversite Mezunu	128	42
	Lisansüstü Mezunu	35	11,5

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılacak olan ölçekler temin edilip gerekli izinler alındıktan sonra Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Etik Kuruluna başvuru yapılmış ve araştırma için gereken etik onay (11/08, 27/10/2023) alınmıştır. Daha sonra ölçekler online ortama aktararak bir bağlantı adresi oluşturulmuştur. Bağlantı adresinin hedeflenen annelere ulaşabilmesi için Erzincan ilinde görev yapan okul müdürleri, müdür yardımcıları, branş öğretmenleri ve okul psikolojik danışmanlarıyla iletişime geçilmiştir. Araştırmanın amacını ve katılımın gönüllülük esasına bağlı olduğu hakkında araştırmaya katılacak olan tüm anneler bilgilendirilmiştir. Araştırma için hazırlanan Bilgilendirilmiş Onam formunda; bu araştırmanın amacını, nerede ve nasıl yürütüleceği, araştırmanın içeriğini ve ölçeklerin yanıtlanma süresi, verilerin gizlilik ve güvenliği, şahsi verilerin korunması gibi gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Annelerin araştırmaya yönelik soru ve görüşleri için araştırmacıya ulaşabilecekleri e-posta adresi belirtilmiştir. Yapılan çalışma kapsamında toplam 305 anneye ulaşılabilmektedir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada katılımcılardan 5 farklı ölçme aracı ile veri toplanmıştır. Bu ölçme araçları sırasıyla; Anababalık Güçlükleri Ölçeği (AGÖ), Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeği, Güçler ve Güçlükler Anketi, Alabama Ebeveyn Davranışları Ölçeğidir. Bu ölçme araçlarının özellikleri takip eden bölümde ifade edilmiştir.

2.4.1. Ana Babalık Güçlükleri Ölçeği (AGÖ)

AGÖ Çokamay ve Kapçı (2016) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek anne ve babaların çocuk yetiştirirken yaşadığı stres düzeyini belirlemeyi amaçlamaktadır. Beşli Likert tipinde 21 maddeden ve yetkinlik, stres, hoşnutsuzluk ve beceri olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları alt boyutlar için sırasıyla .79, .77, .76 ve .67 olarak, ölçeğin tümü içinse .85 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte alınan yüksek puan anababalık stresinin arttığı şeklinde yorumlanmaktadır. Alınan puanın yüksekliliği anababalık stresinin arttığını göstermektedir. Yine bu araştırma için belirlenen Cronbach alfa değeri .88 olarak belirlenmiştir.

2.4.2. Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeği (AAİÖ)

AAİÖ, Kaya ve Hamamcı (2011) tarafından anne babaların çocuk yetiştirmede akılcı olmayan inançlarının değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Beklentiler alt boyutunda 17 madde ve mükemmeliyetçilik alt boyutunda 12 madde olmak üzere toplam 29 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Beklentiler alt boyutunun Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .89 olarak bulunurken, Mükemmeliyetçilik alt boyutunun Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ise .86 olarak belirlenmiştir. Ölçekte, her maddeden alınabilecek en yüksek puan beş en düşük puan birdir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 145'tir. Yüksek puan yüksek akılcı olmayan inancı düzeyini göstermektedir. Ölçek alt boyutlar bazında değerlendirilebilen bir araç olup, her bir alt boyuttan alınabilecek yüksek puan o alt boyuta ilişkin yüksek akılcı olmayan inanca işaret eder. Yine bu araştırma için belirlenen Cronbach alfa katsayıları beklentiler alt boyutu için .87, mükemmeliyetçilik alt boyutu için ise .84 olarak belirlenmiştir.

2.4.3. Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA)

Güçler ve Güçlükler Anketi erken çocukluk dönemindeki psikososyal problemleri taramak için 1997 yılında Robert Goodman tarafından geliştirilmiştir. Olumlu ve olumsuz davranışları içeren 25 maddeden oluşmaktadır. Bu sorular kendi içinde beş alt başlıkta toplanmıştır. Bu başlıklar davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, duygusal sorunlar, akran sorunları ve sosyal davranışlardır. Bu alt boyutların belirlenen Cronbach alfa değerleri sırasıyla .65, .80, .73, .37, .37 ve .73'tür. Toplam güçlük güvenilirlik katsayısı .84 olarak belirlenmiştir. Ölçekten toplamda 0 ile 40 arasında puan alınabilmektedir. En yüksek puan çocuktaki davranışlı problemlerin fazlalığını göstermektedir. Bu çalışma için dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, duygusal sorunlar, akran sorunları alt boyutları; olumsuz davranışlar değişkeni olarak değerlendirilmiş ve sosyal davranışlar alt boyutu olumlu davranışlar değişkeni olarak ele alınmıştır. Yine bu araştırma için Cronbach alfa katsayıları ise olumsuz davranışlar için .75, sosyal davranışlar için ise .59 olarak belirlenmiştir.

2.4.4. Alabama Ebeveyn Davranışları Ölçeği (AEDÖ)

AEDÖ Frick (1991) tarafından geliştirilmiş ve Çekici ve arkadaşları (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Toplamda 35 maddeden oluşmakta ve ebeveyn davranışlarını 5 farklı alanda incelemektedir. Alt boyutları; "çocukla ilgilenme", çocuğun

yaptığı olumlu davranışların farkında olma ve bundan çocuğun haberdar olmasını sağlayıp sağlayamadığını ölçen “olumlu ebeveynlik”, anne babanın çocuğunun yaptıklarından yeterince haberdar olup olmadığı ölçen “zayıf ebeveyn takibi”, anne babanın çocuğun davranışlarının disipline edilmesindeki tutarsızlıklarını ölçen “tutarsız disiplin” ve anne babanın çocuğunun istenmedik davranışlarını ortadan kaldırmak için fiziksel şiddet uygulayıp uygulamadığını ölçen “dayakla cezalandırmadır”. AEDÖ alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları .46 ile .77 arasında değişmektedir. Bu çalışmadaki Cronbach alfa değerleri ise çocukla ilgilenme .75, olumlu ebeveynlik .64, zayıf ebeveyn takibi .74, tutarsız disiplin .48, dayakla cezalandırma ise .60 olarak belirlenmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında araştırma için hazırlanılan çevrimiçi bağlantı adresiyle 311 anneye ulaşılmıştır. Tekrarlanan veriler ayrıştirilmiştir ve sonuç olarak 305 ham veriye ulaşılmıştır. Daha sonra analiz kısmına geçilmiştir.

Araştırma verilerinin ilk olarak parametrik istatistik analizler için uygunluğu ele alınmıştır. Uygunluğunun değerlendirilmesi için normallik dağılımı, çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmış ve gerekli analizler yapılarak kontroller sağlanmıştır (Kline, 2011; Tabachnick ve Fidell, 2013). Yapısal eşitlik modellemesine göre çarpıklık değerinin ± 3 arasında, basıklık değeri için ise ± 10 arasında normal olarak varsayılmaktadır. Bu nedenle araştırmaya ilişkin veri seti incelenmiş ve çarpıklık ve basıklık değerlerinin kabul edilebilir normalliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

Ana babalık stresi, ebeveynlerin akılcı olmayan inançları, ana babalık becerileri ve çocuktaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analiz yöntemi kullanılmıştır. Yapılan korelasyon analizinden sonra alanyazın kapsamında oluşturulan hipotetik model, iki aşamalı yapısal eşitlik modeli yaklaşımı kullanılarak ilk önce ölçme modeli ile daha sonra ise önerilen model yapısal eşitlik modeli ile analiz edilmiştir (Anderson ve Gerbing, 1988). Oluşturulan model üzerindeki dolaylı etkilere ait durumlar ise %95 güven aralığı değerleri aracılığıyla kontrol edilmiştir. Yapısal eşitlik modelinde AGÖ’nün alt boyutları gözlenen değişken olarak kullanılmıştır. GGA’nın sosyal davranışlar alt boyutu dışındaki alt boyutları güçlük gizil değişkeninin gözlenen değişkeni olarak atanmış, sosyal davranış alt boyutu maddeleri de bu alt boyut için gözlenen değişken olarak atanmıştır. Benzer

şekilde AEDÖ'nün çocukla ilgilenme ve olumlu ebeveynlik alt boyutları “pozitif ebeveynlik” gizil değişkeni için, zayıf ebeveyn takibi, tutarsız disiplin ve dayakla cezalandırma alt boyutları ise “negatif ebeveynlik” gizil değişkeni için gözlenen değişken olarak kullanılmıştır. AAIÖ'nün beklentiler ve mükemmeliyetçilik alt boyutlarına ait maddelerle Russel vd.'nin (1998) önerdiği yöntem kullanılarak her bir boyut için üç parsel (faktör) oluşturulmuştur. Bunun için AAIÖ'nün her bir boyutu için gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi sonucunda maddeler faktör yüklerine göre sırasıyla ilgili parsellere atanmıştır.

Model uyum iyiliği incelenmesi için kay kare testi, karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI), yakınlık kareler ortalamalarının karekökü değeri (RMSEA) ve standardize edilmiş artık değerlerin kareler ortalamalarının karekökü değeri (SRMR), karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değeri ve Tucker- Lewis indeksi (TLI) raporlaştırılmıştır. Elde edilen veriler incelendiğinde iyi uyum ölçütleri için referans değer aralıkları $0 \leq \chi^2/sd \leq 3$, $RMSEA \leq ,05$, $SRMR \leq ,05$, $TLI \geq 0,95$ ve $CFI \geq ,95$ değerlerinde, kabul edilebilir uyum ölçütlerinin ise $3 \leq \chi^2/sd \leq 5$, $RMSEA \leq ,08$, $SRMR \leq ,10$, $TLI \geq 0,90$ ve $CFI \geq ,90$ değer aralığında yer alması gerekmektedir (Brown, 2015; Kline, 2011). Verilen değer aralıklarına göre modelin uyum değerlerinin alanyazında kullanılmış veri setine uyan uyum indeksleri ile incelenmiş ve sonuçlar raporlaştırılmıştır. Araştırmada verilerin analizinde “SPSS 22. Paket Programı” ve “M plus 8.4” programı kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak değişkenler arasındaki ilişkilere ait sonuçlara ve betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Daha sonra bu istatistiklerden elde edilen bilgiler ışığında ulaşılan sonuç raporlaştırılmıştır. Belirlenen değişkenlerin etkilerini ve etkileşimlerini ele alarak bu etkilerin hesaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Veri Setine Ait Betimleyici İstatistikler

Araştırma kapsamında betimleyici istatistik analizi yapılarak Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1.: Değişkenlere Ait Betimsel İstatistikler

Ölçek	Alt Boyutlar	Puan aralığı	X	Ss	Çarpıklık	Basıklık	α
AGÖ		0-65	20,12	11,19	0,510	0,296	0,885
AAİÖ	Beklentiler	17-68	33,54	8,23	0,647	1,360	0,879
	Mükemmeliyetçilik	15-59	37,03	7,99	0,041	0,022	0,849
GVGA	Olumsuz Davranışlar	2-31	11,31	4,88	0,801	0,919	0,753
	Sosyal Davranışlar	2-10	7,45	1,74	-0,392	-0,428	0,598

Tablo 3.1.: Değişkenlere Ait Betimsel İstatistikler (Devamı)

AEDÖ	Çocukla İlgilenme	22-50	41,47	4,79	-0,480	0,401	0,759
	Olumlu Ebeveynlik	14-30	26,26	2,59	-0,739	1,216	0,640
	Zayıf Ebeveyn Takibi	10-35	13,88	4,58	1,598	2,554	0,740
	Tutarsız Disiplin	6-24	15,08	3,54	-0,184	-0,255	0,489
	Dayakla Cezalandırma	3-11	4,55	1,56	0,976	0,892	0,604

Not: N=305, X: Aritmetik Ortalama, Ss: Standart Sapma, α : Cronbach Alfa Katsayısı, AGÖ: Ana Babalık Güçlükleri Ölçeği, AAİÖ: Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeği, GVGA: Güçler ve Güçlükler Anketi, AEDÖ: Alabama Ebeveyn Davranışları Ölçeği

Tablo 3.1’de araştırma değişkenlerine ait ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır. Ayrıca araştırma değişkenlerine ait puanların basıklık değerleri 1,598 ile -0,739 arasında, çarpıklık değerleri ise 2,554 ile -0,428 arasında değişmektedir. Değişkenlere yönelik hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları Tablo 3.1’de görülmektedir.

3.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

Araştırmaya ait değişkenlerin aralarındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla Pearson Momentum korelasyon analizi kullanılmıştır. Değişkenlere ait korelasyon bulgularına Tablo 3.2.’de yer verilmiştir.

Tablo 3.2: Değişkenlerin İlişkilerine Ait Pearson Korelasyon Matrisi

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	BEK	1	.457**	.247**	-.179**	-.304**	-.120*	.171**	.189**	.182**	.381**
2	MUK		1	.041	-.301	.023	.190**	.021	.128*	.041	-.028
3	ODV			1	-.182**	-.316**	-.089	.276**	.298**	.338**	.546**
4	SDV				1	.324**	.250**	-.027	.007	-.161**	-.211**
5	ÇİL					1	.493**	-.125*	-.192**	-.279**	-.400**
6	OEB						1	-.163**	.069	-.092**	-.173**
7	ZET							1	.196**	-.902	.185**
8	TDİS								1	.198**	.418**
9	DCZ									1	.326**
10	AGÖ										1

Not: n=305, *= p <.05, **=p<.01. BEK: Beklentiler, MUK: Mükemmeliyetçilik, ODV: Olumsuz davranışlar, SDV: Sosyal davranışlar, ÇİL: Çocukla ilgilenme, OEB: Olumlu ebeveynlik, ZET: Zayıf ebeveynlik takibi, TDİS: Tutarsız disiplin, DCZ: Dayakla cezalandırma, AGÖ: Ana Babalık Güçlükleri Ölçeği

Tablo 3.2 verilerine göre değişkenler arasında düşük, orta ve yüksek seviyede anlamlı olan ilişkiler bulunmaktadır. Bu ilişkiler ele alındığında beklentiler ile tüm değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Mükemmeliyetçiliğin; olumlu ebeveynlik ve tutarsız disiplin hariç diğer değişkenlerle arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Olumsuz davranışların; olumsuz ebeveynlik haricinde diğer değişkenlerin tümüyle istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Sosyal davranışlar ile zayıf ebeveyn takibi ve tutarsız disiplin haricinde diğer tüm değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yine çocukla ilgilenme ile tüm değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Olumlu ebeveynlik, tutarsız disiplin haricinde tüm değişkenlerle arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Zayıf ebeveyn takibinin dayakla cezalandırma haricinde tüm değişkenlerle arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Son olarak ise tutarsız disiplin tüm değişkenlerle anlamlı bir ilişkiye sahiptir.

3.3. Ölçme Model Testine Ait Bulgular

Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişki serbest bir durumda bırakılarak değişkenlerin birbiriyle ilişkileri doğrulayıcı faktör analizi ile incelendiği ölçme modeli test edilmiştir. Daha sonra ise değişkenlere ait standardize edilmiş regresyon katsayıları hesaplanmıştır. Araştırmaya dair yapılan ölçümlere göre ölçme modeline ait uyum değerleri modelin eldeki verilere kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığını göstermektedir ($\chi^2/sd= 1,751$, RMSEA= ,050, CFI=,918 TLI= ,902 ve SRMR= ,060). Tablo 3.4'te ölçüm modelinde yer alan gözlenen değişkenler ile gizil değişkenler arasındaki katsayılar ait bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 3.4.: Ölçüm Modelinde Gözlenen ve Gizil Değişken Değerleri

Gizil Değişken	Gözlenen Değişken	B	β	Sh	t	p
Ana Babalık Stresi	Yetkinlik	1.000	.533	.048	11.045	.000
	Stres	2.468	.705	.036	19.477	.000
	Hoşnutluk	1.918	.809	.030	26.840	.000
	Beceri	1.507	.711	.035	20.105	.000
Beklentiler	B1	1.000	.854	.022	38.827	.000
	B2	1.014	.878	.020	43.027	.000
	B3	.733	.793	.026	30.253	.000
Mükemmeli yetçilik	M1	1.000	.744	.034	21.903	.000
	M2	1.056	.722	.032	24.229	.000
	M3	1.097	.835	.029	28.771	.000
Güçler ve Güçlükler	DEAH	1.000	.716	.045	15.887	.000
	Davranış Sorunları	1.335	.534	.052	10.349	.000
	Duygu Sorunları	1.007	.513	.054	9.507	.000
	Akran Sorunları	.598	.374	.060	6.236	.000
Pozitif Ebeveynlik	İlgi	1.000	.963	.111	8.653	.000
	Olumlu Ebeveynlik	.261	.476	.071	6.715	.000

Tablo 3.4.: Ölçüm Modelinde Gözlenen ve Gizil Değişken Değerleri (Devamı)

Negatif Ebeveynlik	Zayıf Ebeveyn Takibi	1.000	.343	.065	5.232	.000
	Tutarsız Disiplin	1.419	.607	.061	9.918	.000
	Dayakla Cezalandırma	.516	.524	.060	8.664	.000
Sosyal Davranışlar	GG1	1.000	.485	.061	7.940	.000
	GG4	1.180	.590	.058	10.169	.000
	GG9	1.117	.552	.059	9.417	.000
	GG17	.868	.485	.061	7.975	.000
	GG20	.786	.331	.066	4.997	.000

Not: B: Beklentilere ait parsel, M: Mükemmeliyetçiliğe ait parsel, GG: Güçler ve Güçlükler Anketi maddeleri

Tablo 3.4 incelendiğinde ölçme modeline ait gizil değişkenler ile alakalı gözlemlenen değişkenlerin katsayıları $p < ,01$ düzeyinde anlamlılık göstermektedir. Ana babalık stresi gizil değişkeni ile gözlenen diğer değişkenler arasındaki ilişki katsayısı ,53 ile ,80 değerleri arasında değişme göstermektedir. Beklentiler ile gözlemlenen değişken grupları arasında ilişki katsayısı ,79 ve ,87 değerleri arasındadır. Mükemmeliyetçilik ile gözlemlenen değişken grupları arasındaki ilişki katsayısı ,72 ve ,83 değerleri arasında olduğu; güçler ve güçlükler ile gözlenen diğer değişkenler arası ilişkinin ,51 ve ,71 arasında; pozitif ebeveynlik ile gözlenen diğer değişkenler arası ilişkinin ,47 ve ,96; negatif ebeveynlik ile gözlenen diğer değişkenler arası ilişkinin ,34 ve ,60 arasında; sosyal davranışlar ile gözlenen değişkenlerin ilişki katsayısının ise ,33 ve ,59 değerleri arasında olduğu görülmektedir.

Ölçme modelinde yer alan gizil değişkenler arasındaki ilişkilere bakıldığında; ana babalık stresi ve beklentiler ($\beta = 0,47$; $Sh = ,05$; $p < ,001$) pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Mükemmeliyetçilik ve beklentiler ($\beta = 0,51$, $Sh = ,05$, $p < ,001$) pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Güçlük ile ana baba stresi ($\beta = 0,77$, $Sh = ,05$ $p < ,001$) ve beklentiler ($\beta = 0,25$, $Sh = ,07$ $p < ,001$) pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Pozitif ebeveynlik ile ana babalık stresi ($\beta = -0,43$, $Sh = ,07$ $p < ,001$), beklentiler ($\beta = -0,26$, $Sh = ,06$ $p < ,001$) ve güçlük ($\beta = -0,41$, $Sh = ,07$ $p < ,001$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Negatif ebeveynlik ile ana babalık stresi ($\beta = 0,72$, $Sh = ,06$ $p < ,001$), beklentiler ($\beta = 0,37$, $Sh = ,07$ $p < ,001$) ve güçlük ($\beta = 0,64$, $Sh = ,08$ $p < ,001$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmişken; pozitif ebeveynlik ile ($\beta = -0,40$, $Sh = ,08$

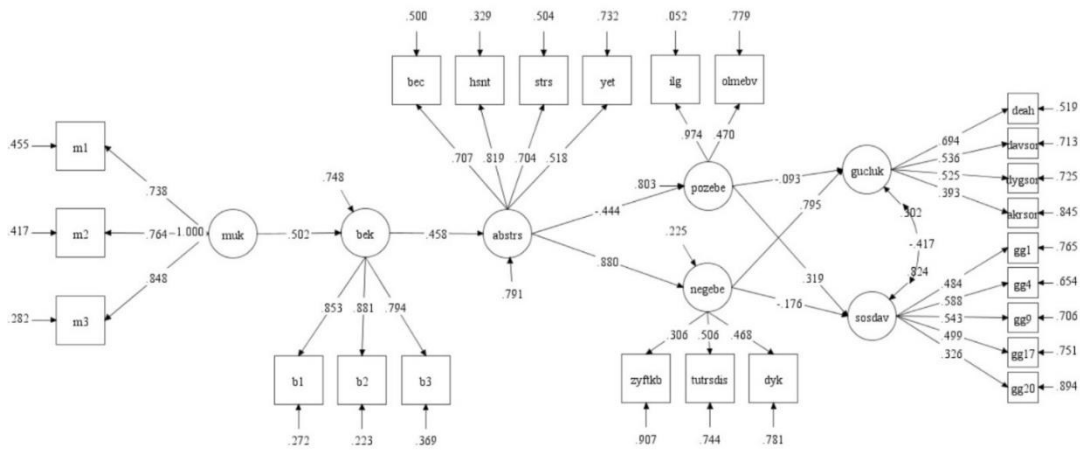
$p < .001$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Sosyal davranışlar ile ana babalık stresi ($\beta = -0,35$, $Sh = ,07$ $p < .001$), güçlük ($\beta = -0,48$, $Sh = ,08$ $p < .001$) ve pozitif ebeveynlik ($\beta = 0,39$, $Sh = ,08$ $p < .001$) arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Bu değişkenlerin aksine mükemmeliyetçilik ile ana babalık stresi ($\beta = 0,02$; $Sh = ,07$; $p > ,05$), güçlük ($\beta = -0,04$; $Sh = ,08$; $p > ,05$), pozitif ebeveynlik ($\beta = 0,06$, $Sh = ,07$ $p > ,05$), negatif ebeveynlik ($\beta = 0,01$, $Sh = ,08$ $p > ,05$), ve sosyal davranışlar ($\beta = 0,00$, $Sh = ,08$ $p > ,05$) arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca sosyal davranışlar ile beklentiler ($\beta = -0,20$, $Sh = ,07$ $p > ,05$) ve negatif ebeveynlik ($\beta = -0,12$, $Sh = ,10$ $p > ,05$) arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

3.4. Hipotetik Modele Ait Bulgular

Ölçme modeline ait tüm analizler tamamlandıktan sonra yine bu araştırma kapsamında hipotetik model test edilmiştir. Hipotetik modele ait uyum değerleri; χ^2 /sd 1,84, RMSEA değeri ,053, CFI ,902, TLI ,889, SRMR değeri ise ,072 olarak belirlenmiştir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre hipotetik modelin yeterli uyum değerlerine sahip olmadığı belirlenmiştir. Hipotetik model ve bu modelde yer alan standardize edilen regresyon katsayı değerlerine Şekil 3.1’de yer verilmiştir.

Şekil 3.1: Hipotetik Modele Ait Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları

Not: Bek: Beklentiler, Muk: Mükemmeliyetçilik, Abstrs: Ana Babalık Stresi, İlğ: İlgi, Olmebv: Olumlu Ebeveynlik, Pozebe: Pozitif Ebeveynlik, Güçlük: Güçlük, Negebe: Negatif Ebeveynlik, Sosdav: Sosyal Davranışlar, Yet: Yetkinlik, Strs: Stres, Hsnt: Hoşnutluk, Bec: Beceri, Zytikb: Zayıf Ebeveynlik Takibi,

Tutrsdis: Tutarsız Disiplin, Dyk: Dayakla Cezalandırma, Deah: Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik, Davsor: Davranış Sorunları, Dygsor: Duygu Sorunları, Akrsor: Akran Sorunları

Bu modelde yer verilen gizil değişkenlerin ilişkilerine yönelik standardize edilmiş ve standardize edilmemiş katsayılar, standart hata, t değeri ve anlamlılık düzeyi Tablo 3.6’da yer almaktadır.

Tablo 3.6: Hipotetik Modele Ait Doğrudan Etkilere İlişkin Değerler

Yapısal İlişkiler	B	B	S.E.	CR(t)	p
Muk → Bek	,581	,502	,053	9,436	,000
Bek → Abstrs	,235	,458	,055	8,311	,000
Abstrs→Pozebe	-1,484	-,444	,068	-6,561	,000
Abstrs → Negebe	,863	,880	,051	17,388	,000
Negebe→Gucluk	,535	,795	,068	11,769	,000
Pozebe →Gucluk	-,018	-,093	,073	-1,268	,205
Pozebe→Sosdav	,019	,319	,108	2,949	,000
Negebe→Sosdav	-,036	-,176	,109	-1,622	,105
Gucluk → Sosdav	-,050	-,417	,145	-2,887	,000

Not: Bek: Beklentiler, Muk: Mükemmeliyetçilik, Abstrs: Ana Babalık Stresi, Pozebe: Pozitif Ebeveynlik, Gucluk: Güçlük, Negebe: Negatif Ebeveynlik, Sosdav: Sosyal Davranışlar

Tablo 3.6’da yer verilen bulgulara göre mükemmeliyetçilikten beklentilere giden yolun ($\beta = ,502$ $p < ,05$) ve beklentilerden ana babalık stresine giden yolun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = ,458$ $p < ,05$). Buna ek olarak ana babalık stresinden pozitif ebeveynliğe ($\beta = -,444$ $p < ,05$), ana babalık stresinden negatif ebeveynliğe ($\beta = ,88$ $p < ,05$), negatif ebeveynlikten güçlüğü ($\beta = ,795$ $p < ,05$), pozitif ebeveynlikten sosyal davranışlara ($\beta = ,0319$ $p < ,05$) giden yolun istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca güçlük ve sosyal davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\beta = -,417$ $p < ,05$). Bunların aksine pozitif ebeveynlikten

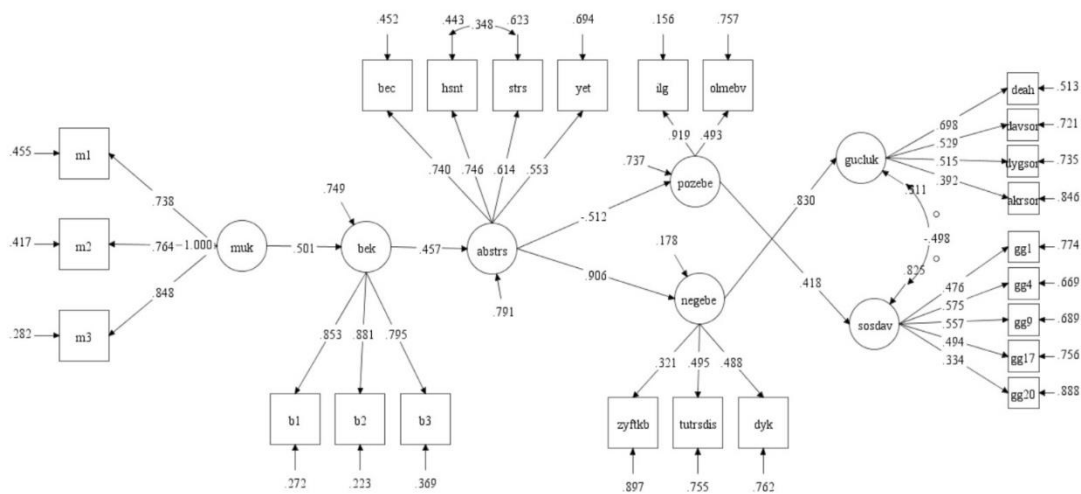
güçlüğü ($\beta=-,093$ $p>,05$) ve negatif ebeveynlikten sosyal davranışlara ($\beta=-,176$ $p>,05$) giden yolun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu kısımda pozitif ebeveynlik ile güçlük ve negatif ebeveynlik ile sosyal davranışlar arasındaki anlamsız olan yol modelden çıkarılarak nihai model oluşturulmuştur. Ayrıca modele ait düzeltme indeksleri AGÖ'nün hoşnutsuzluk ve stres alt boyutları arasındaki kurulacak ilişkinin modelin uyum değerlerini iyileştireceğini göstermiştir. Bu kapsamda oluşturulan nihai modele ait bulgular aşağıda yer almaktadır.

3.5. Nihai Modele Ait Bulgular

Araştırma boyunca önerilen modelde yer alan pozitif ebeveynlik ile güçlük ve negatif ebeveynlik ile sosyal davranışlar arasındaki yolun kaldırılması ile oluşturulan nihai modele ait uyum değerleri $\chi^2/sd= 1,774$, RMSEA= ,051, CFI= ,910, TLI= ,899, SRMR= ,073 olarak bulunmuştur. Bu verilerden hareketle elde edilen bulgulara göre nihai modelin kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca BIC (Bayesian Information Criterion) değeri hesaplanarak hipotetik ve nihai modelin karşılaştırılması yapılmıştır. Hipotetik modele ait BIC değeri 28408,800 iken nihai model ait BIC değeri ise 28387,044'dir. Daha düşük BIC değerine sahip olan modelin daha uyumlu olduğu göz önüne alınarak nihai modelin kullanılmasına karar verilmiştir (Raftery, 1995). Şekil 3.2'de nihai modele ait elde edilen değişkenlere ait standardize edilmiş regresyon katsayıları bulunmaktadır.

Şekil 3.2: Nihai Modele Ait Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları

Not: Bek: Beklentiler, Muk: Mükemmeliyetçilik, Abstrs: Ana Babalık Stresi, İlg: İlgi, Olmebv: Olumlu Ebeveynlik, Pozebe: Pozitif Ebeveynlik, Güçlük: Güçlük, Negebe: Negatif Ebeveynlik, Sosdav: Sosyal Davranışlar, Yet: Yetkinlik, Strs: Stres, Hsnt: Hoşnutluk, Bec: Beceri, Zyftkb: Zayıf Ebeveynlik Takibi, Tutrsdis: Tutarsız Disiplin, Dyk: Dayakla Cezalandırma, Deah: Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik, Davsor: Davranış Sorunları, Dygsor: Duygu Sorunları, Akrsor: Akran Sorunları

Nihai modelde gözlenen değişkenler ile ait oldukları gizil değişkenler arasındaki yol katsayılarının ,321 ile ,919 arasında değiştiği Şekil 3.2’de yer almaktadır. Analiz sonucunda gizil değişkenler arasında elde edilen tüm yolların $p < ,01$ düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu modelde değişkenlere ait elde edilen standardize edilmemiş ve standardize edilmiş yol katsayıları, t değerleri ve standart hata Tablo 3.8’de bulunmaktadır.

Tablo 3.7: Nihai Modele Ait Doğrudan Etkilere İlişkin Değerler

Yapısal İlişkiler	B	B	S.E.	CR(t)	p
Muk→ Bek	.580	.501	.069	7.262	,000
Bek →Abstrs	0.250	.457	.065	7.026	,000
Abstrs →Pozebe	-1.515	-.512	.070	-7.319	,000
Abstrs →Negebe	.875	.906	.055	16.474	,000
Negebe →Gucluk	.532	.830	.056	14.927	,000
Pozebe →Sosdav	.026	.418	.096	4.356	,000

Not: Bek: Beklentiler, Muk: Mükemmeliyetçilik, Abstrs: Ana Babalık Stresi, Pozebe: Pozitif Ebeveynlik, Gucluk: Güçlük, Negebe: Negatif Ebeveynlik, Sosdav: Sosyal Davranışlar

Tablo 3.8’e yer verilen bulgulara bakıldığında; nihai, modele göre mükemmeliyetçilik, beklentileri ($\beta = ,501$; $p < ,01$) anlamlı bir şekilde pozitif yönde ilişkilidir. Beklentiler ana babalık stresini ($\beta = ,457$; $p < ,01$) anlamlı bir şekilde pozitif yönde ilişki vardır. Ana babalık stresi pozitif ebeveynlik değişkenini ($\beta = -,512$; $p < ,01$) negatif yönde anlamlı bir şekilde yordarken, negatif ebeveynlik değişkenini ($\beta = ,906$; $p < ,01$) pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Yine negatif ebeveynlik değişkeni

güçlük değişkenini ($\beta = ,83$; $p < ,01$) pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahipken, pozitif ebeveynlik değişkeni ise sosyal davranışlar değişkenini ($\beta = ,418$; $p < ,01$) pozitif ve anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

3.6.Dolaylı Etkiler

Bu bölümde nihai modelde yer alan doğrudan etkilerle birlikte değişkenler arasındaki dolaylı etkilerden bahsedilecektir. Dolaylı etkiler, ön-yükleme yöntemiyle elde edilen %95 güven aralığı katsayılarının hesaplanması ile incelenmiştir. Tablo 3.9’da ise hesaplanan standardize edilmemiş ve standardize edilmiş yol katsayıları ve bu katsayılardan elde edilen %95 oranında güven aralığı bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3.8: Nihai Modele Ait Dolaylı Etkiler

Dolaylı İlişkiler	B	Güven Aralığı %95		β	t	p
		Alt	Üst			
Bek→Abstrs→Negebe→Gucluk	.117	.231	.457	.344	5.978	.000
Muk→Bek→Abstrs→Negebe→Gucluk	.068	.113	.232	.172	5.699	.000
Abstrs→Negebe→Gucluk	.465	.637	.868	.753	12.777	.000
Bek→Abstrs→Pozebe→Sosdav	-.010	-.166	-.030	-.098	-2.817	.005
Muk→Bek→Abstrs→Pozeb→Sosdav	-.006	-.082	-.016	-.049	-2.906	.004
Abstrs→Pozebe→Sosdav	-.039	-.347	-.082	-.214	-3.178	.001
Bek→Abstrs→Pozebe	-.38	-.328	-.141	-.234	-4.917	.000
Muk→Bek→Abstrs→Pozebe	-.220	-.164	-.071	-.117	-4.950	.000
Bek→Abstrs→Negebe	.219	.282	.547	.414	6.122	.000
Muk→Bek→Abstrs→Negebe	-.127	.139	.277	.208	5.894	.000

Not: $p < .005$, Bek: Beklentiler, Muk: Mükemmeliyetçilik, Abstrs: Ana Babalık Stresi, Pozebe: Pozitif Ebeveynlik, Gucluk: Güçlük, Negebe: Negatif Ebeveynlik, Sosdav: Sosyal Davranışlar

Tablo 3.9’da yer alan değerlere göre beklentiler, ana babalık stresi ve negatif ebeveynliği aracılığıyla güçlük değişkenini anlamlı bir şekilde yordamaktadır ($\beta = ,034$; $p < ,01$). Mükemmeliyetçilik değişkeni, beklentiler, ana babalık stresi ve negatif ebeveynlik değişkeni aracılığıyla ($\beta = 0,172$, $p < ,01$) güçlük değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Ana babalık stresi, negatif ebeveynlik aracılığıyla ($\beta = ,0753$, $p < ,01$) güçlük değişkenini anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Beklentiler değişkeni, ana babalık stresi ve pozitif ebeveynlik değişkeni aracılığıyla ($\beta = -,098$, $p < ,01$) sosyal davranışlar değişkeni ile anlamlı bir şekilde ilişkilidir. Mükemmeliyetçilik değişkeni; beklentiler, ana babalık stresi ve pozitif ebeveynlik değişkeni aracılığıyla ($\beta = -,049$, $p < ,01$) sosyal davranışlar değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ana babalık stresi, pozitif ebeveynlik değişkeni aracılığıyla ($\beta = -,214$, $p < ,01$) sosyal davranışları anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Beklentiler değişkeni, ana babalık stresi aracılığıyla pozitif ebeveynlik ($\beta = -,234$, $p < ,01$) değişkeni ile anlamlı bir şekilde ilişkilidir. Mükemmeliyetçilik değişkeni; beklentiler ve ana babalık stresi aracılığı ile pozitif ebeveynlik ($\beta = -,117$, $p < ,01$) değişkeni ile anlamlı bir şekilde ilişkilidir. Beklentiler değişkeni; anababalık stresi değişkeni aracılığı ile negatif ebeveynlik ($\beta = ,414$, $p < ,01$) değişkenini anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Son olarak mükemmeliyetçilik değişkeni; beklentiler ve ana babalık stresi değişkeni aracılığıyla negatif ebeveynlik ($\beta = ,208$ $p < ,01$) değişkeni ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın analizi sonucunda elde edilen sonuçlar ve alanyazındaki diğer araştırmalara ait analizlerin sonuçları incelenmiştir.

Sonuçlar

Araştırma kapsamında annelerde ana babalık stresi, akılcı olmayan inançlar, ana babalık becerileri ve çocuklarda meydana gelen davranış problemleri arasındaki ilişkileri belirlemeye yönelik yapısal bir modelin test edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında araştırma değişkenleri arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler yapısal eşitlik modellemesi ile incelenerek ortaya konulmuştur. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır. Doğrudan olarak;

- Mükemmeliyetçilik, beklentiler ile anlamlı bir şekilde pozitif yönde ilişkilidir.
- Beklentiler ile ana babalık stresi arasında anlamlı bir şekilde pozitif yönde ilişki vardır.
- Ana babalık stresi, pozitif ebeveynliği negatif yönde anlamlı bir şekilde yordarken, negatif ebeveynliği ise pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
- Yine negatif ebeveynlik, güçlük ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahipken, pozitif ebeveynlik ise sosyal davranışlar ile pozitif ve anlamlı bir şekilde ilişkilidir.

Dolaylı olarak ise;

- Annelerin mükemmeliyetçi inançları, beklentiler, ana babalık stresi ve negatif ebeveynlik aracılığıyla çocuklardaki davranış problemlerini dolaylı olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
- Ana babalık stresi, negatif ebeveynlik aracılığıyla güçlüğü ile dolaylı olarak anlamlı bir şekilde ilişkilidir.
- Beklentiler, ana babalık stresi ve pozitif ebeveynlik aracılığıyla sosyal davranışları ile dolaylı ve anlamlı bir ilişkiye sahiptir.

- Mükemmeliyetçilik; beklentiler, ana babalık stresi ve pozitif ebeveynlik aracılığıyla sosyal davranışlar ile dolaylı ve anlamlı bir şekilde ilişkilidir.
- Ana babalık stresi, pozitif ebeveynlik aracılığıyla sosyal davranışları dolaylı olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
- Beklentiler, ana babalık stresi aracılığıyla pozitif ebeveynlik ile dolaylı olarak anlamlı bir şekilde ilişkilidir.
- Mükemmeliyetçilik değişkeni; beklentiler ve ana babalık stresi aracılığı ile pozitif ebeveynlik değişkenini dolaylı olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
- Beklentiler değişkeni; anababalık stresi değişkeni aracılığı ile negatif ebeveynlik değişkenini dolaylı olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
- Mükemmeliyetçilik değişkeni; beklentiler ve ana babalık stresi değişkeni aracılığıyla negatif ebeveynlik değişkenini dolaylı olarak anlamlı bir ilişkiye sahiptir.

Tartışma

Nihai modelden elde edilen verilere değerlendirilecek olunursa; mükemmeliyetçilik değişkeni, beklentiler değişkeni aracılığıyla ana babalık stresini anlamlı bir şekilde pozitif yönde yordamaktadır. “Beklentiler”, anne babaların çocukla olan ilişkilerinden beklentilerini ifade ederken, “mükemmeliyetçilik” ise anne babaların çocuk yetiştirme ile ilgili mükemmeliyetçi düşünceleridir (Kaya ve Hamamcı, 2011). Mükemmeliyetçilik; anne babaların gerçekçi olmayan beklentilerle hedefe ulaşmakta olan çocuğunu eleştirel bakış açısıyla değerlendirmesi ve kaybetmeye yatkın kılan bir tutum içinde olmasıdır (Mendi, 2015). Mükemmeliyetçilik düzeyi yüksek olan anne babalarda çocuklarına karşı çocuğun var olan potansiyelinden fazla ve gerçekçi olmayan beklentiler içinde olması durumunu içermektedir. Mükemmeliyetçiliğe dair düşünceler arttıkça ebeveynlerin sahip oldukları beklentilerin de artması beklenebilir. Mükemmeliyetçi algıya sahip olan bir ebeveyn, zaman zaman çocuğundan potansiyelinden fazlasını yapması gibi akılcı olmayan bir beklenti oluşturabilir. Çocuk, anne babasının gerçekçi olmayan bu tutum ve beklentileri karşısında başarısızlığa uğradığında ya da uyumsuz davranışlar sergilediğinde anne babaların çocuklarına yönelik geliştirmiş olduğu beklentiler karşılıksız kalacak ve oluşturduğu mükemmeliyetçi bakış

açısı gerçekleşmemiş olurken aynı zamanda beklentiler de gerçekleşmemiş olabilecektir. Bu durum anne baba için ebeveynlik becerilerinin yetersiz olduğuna dair bir sonuç olarak algılanabilir, bu nedenle de ana babalık stresi artış gösterebilmektedir.

Anne babanın ebeveynliğine dair geliştirmiş olduğu yetersizliğe ya da başarısızlığa vb. yönelik düşünceler yine onları bu düşüncelerin meydana getireceği birtakım duygulara teslim edebilmektedir. Bu nedenle işlevsel ve sağlıklı düşünceler anne babanın stres üreteceği kaygı gibi duygular hissetmesine neden olabilir. Ebeveynlerin bilişleri ne kadar sağlıklı ve problem çözmeye odaklı, akılcı olursa o kadar az stres düzeyine sahip olabilmektedirler. Alanyazında anne babalar ile gerçekleştirilen akılcı olmayan inançlar eğitimi sonrasında elde edilen verilere göre; aile eğitim programına katılan anne ve babaların bu eğitim programına katılmayan anne babalara göre stres düzeylerinin önemli düzeyde azalabileceğini ve bu azalmanın araştırmanın daha sonrasında yapılan izleme ölçümlerinde de devam edebileceği ortaya konmuştur (Çekiç, 2015). Stimac (1985) tarafından tasarlanan bir araştırma kapsamında 20 ebeveynin oluşturduğu deney ve kontrol grubuna 10 haftalık bir eğitim programı uygulanmıştır. Program dahilinde 10 haftalık oturumlarda ebeveynler; temel iletişim becerileri, çatışma çözme becerileri, ana baba eğitimi ve akılcı duygusal rehberlik programlarına katılmışlardır. Araştırmanın sonucunda elde edilen verilere göre; bilişsel temelli ebeveyn eğitimi sonucunda ebeveynlerde var olarak belirlenen akılcı olmayan inançların belirli bir düzeyde azaldığı ve sonucunda da ebeveynlik stresinde azalmaların gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır (Stimac, 1985).

Anne babaların çocuğuna yönelik geliştirmiş olduğu inançları ve beklentileri anne babasını çocuğun o şekilde algılamasına neden olabilmektedir. Çocuğunu sürekli olarak olumsuz olarak değerlendiren ve eleştiren ebeveynlerin stres düzeyleri, eleştirileri ve beklentileri doğrultusunda şekillenebilmektedir (Özmen ve Özmen, 2012). Çocuklar büyüdükçe anne babalar çocuklarını davranışlarından daha fazla sorumlu tutmaya ve görev ve sorumluluklarını yerine getirmesine dair daha fazla beklenti geliştirebilmektedir (Karadağ ve Tuncay, 2022). Anne babaların çocuklarına karşı sergiledikleri ebeveynlik becerileri ve tutumları, sahip olduğu stres düzeyi arttıkça davranışsal olarak ortaya çıkabilmektedir. Anne babaların mevcut stres düzeyleri düşükse olumlu ebeveyn davranışları artarken, stres düzeyinin yüksek olması durumunda olumsuz ebeveynlik

becerileri ön plana çıkabilmektedir. Bu nedenle anne babalar ne kadar az strese sahip olurlarsa çocuklarına yönelik geliştirecekleri beceriler ve tutumlar o denli sağlıklı olarak meydana gelecek ve çocuğun kişilik yapısı da bu durumdan olumlu bir şekilde etkilenebileceği ve gelişeceği söylenebilir. Alanyazında elde edilen verilere bakıldığında yapılan araştırmalara göre; özellikle annelerin kendi ebeveynliklerine yönelik algısının olumlu olması, ebeveynlik becerilerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesini sağlar (Yenidünya, 2020). Eğer anne, ebeveynliğe karşı akılcı olmayan inançlar geliştirmişse, ebeveynliğe karşı olumsuz bir algısı varsa bunun sonucu olarak çocuğuna yetersiz ana babalık beceriler sergileyebilir, çocuğuyla olan iletişimde sağlıklı ilişkiler kurmakta zorlanabilir ve bu durumun sonucu olarak da anne-çocuk ilişkisi, çocuğun gelişimini ve kişiliğini olumsuz etkileyebileceği söylenebilir (Yenidünya, 2020). Bu durum da çocukta olumsuz bir durum olarak uyum problemlerinin ve davranış sorunlarının görülmesine neden olabilmektedir.

Abidin'in (1992) Ebeveyn Stres Modeli'ne göre bu durum incelenirse, ana babalık stresini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen üç kaynaktan birisi de ebeveynlik özellikleri olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda bu özellikler; ebeveynlerin anne babalığa yönelik geliştirmiş olduğu tüm duygu ve düşünceler, yetersizlik hissi ve akılcı olmayan inançları gibi faktörleri içermektedir. Yine Ellis'e (1970) göre akılcı olmayan inançlar kişide bazı duygu ve düşünceleri tetikler ve kişinin kaygı, depresif ve değersizlik gibi duygularını aktifleştirirken, öfke ve kin gibi duygular açısından da potansiyel artıran bir faktör olarak ele alınmıştır (Ellis, 1970). Araştırmalardan elde edilen sonuçlara bakıldığında anne babaların baş etme becerilerinin artması çocukların uyum düzeylerini artırmaktadır (Yıldırım, 2018).

Alan yazına bakıldığında, anne babaların ebeveynliğe dair yüklediği anlam, kendisinin stres düzeyini belirlemektedir. Görev ve sorumluluklarına yönelik algıları stres düzeyini etkilemektedir (Gülaldı, 2010). Langford'a (1988) göre ebeveynlerin akılcı olmayan inançları arttıkça kendilerine ilişkin yeterlik algıları, eşleri ile olan ilişkileri zayıflamaktadır (Akt; Starko, 1991). Yine akılcı olmayan inançları yüksek anne babaların, çocuklarının gösterdiği problemli davranışlara karşı daha fazla stres düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir (Witt, 2005). Anne ve babaların sahip oldukları akılcı olmayan inançların artması onların çocuklarıyla ilişkisini bozabildiği gibi, anne ve

babanın kendi ruh sağlığını ve yaşam kalitesini de olumsuz etkileyebilmektedir. Bunlara ek olarak anne babaların sahip oldukları akılcı olmayan inançlar ile ana babalık stresi kendilerini suçlama, öfke ve depresyon arasında ilişki olduğu da gözlenmektedir (Çekiç, Kaya ve Buğa, 2018).

Araştırmadan elde edilen bir başka sonuca göre, ana babalık stresi değişkeni, ana babalık davranışları değişkeninin alt boyutu olan negatif ebeveynlik değişkenini doğrudan pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Buna bağlı olarak anne babalarda stres düzeyi yüksek olduğu durumda, olumsuz anababalık davranışlarının artış gösterebileceğine ulaşılmıştır. Stres düzeyinin yüksek olması anne babaların çocuklarına karşı görev ve sorumlulukları konusunda yerine getirememe, ihmale ya da aşırıya kaçma davranışları ile sonuçlanabilir. Stres arttıkça anne babalar karşılaştıkları duruma alternatif bir durum geliştiremeyebilir ve kaygının etkisiyle işlevsel olmayan negatif ebeveyn davranışlarına yönlendirebilir dolayısı ile zayıf ebeveyn takibi, tutarsız disiplin ve dayakla cezalandırma gibi negatif ebeveynlik davranışları sergilenebilir. Stres düzeyinin artması anne babaların ebeveynlik performansını olumsuz etkileyebilmektedir. Bununla ilgili olarak Adams'ın (2006) yürüttüğu bir çalışmada, anne babaların stres düzeyleri arttıkça olumsuz ana babalığa dair davranışlar ve tutumlar sergilediklerini ve bu tarz davranışlarda artış gözlemlendiği sonucuna ulaşmıştır (Adams, 2006; Cmic, Greenberg, Ragozin, Robinson ve Basham, 1983; Middlebrook ve Forehand, 1985).

Araştırmada elde edilen başka bir sonuca göre; negatif ebeveynlik değişkeni, çocuklarda görülen davranış problemlerini pozitif yönde anlamlı bir şekilde doğrudan yordamaktadır. Bu sonuca göre çocuk; davranış problemleri gösteriyorsa ve uyum potansiyeli düşükse bu çocuklar anne babalarıyla ya da çevreleriyle nasıl iletişime gireceklerine dair beceriler geliştiremeyebilirler (Özmen ve Özmen, 2012). Anne babalar da ebeveynlik becerileri konusunda yetersizse ve çocuklarına nasıl yaklaşmaları, nasıl iletişim kurmaları konusunda yeterli bilgi ve birikime sahip değiller ise bu durumda anne, babanın ana babalık stresi düzeyi artabilir ve çocuk arasındaki bağı olumsuz etkileyebilir (Çekiç, 2015). Ebeveynleriyle zayıf bir iletişime sahip olan, ihmale uğrayan, tutarsız anne babaya sahip ya da aile içinde sağlıklı bir iletişime sahip olmayan ve buna ek olarak fiziksel ya da psikolojik olarak şiddete maruz kalan çocuklar da bu sürecin doğal bir sonucu olan davranış ve uyum sorunları gözlenmeye başlayacağı tahmin edilebilir

(Karadeniz Sarısakal, 2022). Çocuğun herhangi bir ihmal söz konusu olduğunda ya da şiddetin ne türüsüne maruz kalırsa kalsın anne babasından görmüş olduğu bu tutum, onu farklı şekillerde meydana çıkacak davranış sorunlarına yönlendirebilmektedir. Yine bu durumda anne babaların streslerinin artıyor olması çocuklarıyla olan etkileşimi olumsuz etkileyebilmekte ve iletişimlerinin zayıflamasına neden olabilmekte, bu durum da anne ve babanın negatif ebeveynlik davranışlarında artış gözlemlenmesine neden olabilmektedir. Stres arttıkça anne baba kaygı, öfke, yetersizlik gibi hislere kapılarak karşılaştığı durum karşısında olumsuz ve sağlıksız tutum ve davranışlar gösterme eğilimde olabilmektedir (Zorbaz ve Kiye, 2023). Bu davranışlar da onun anne babalık becerilerini yetersiz kılarak olumsuz bir ebeveynlik havasına bürünmesine neden olabilir. Bu nedenle de stresin neden olduğu negatif anne baba davranışları da çocukta hem bilişsel anlamda hem de davranışsal olarak birtakım aksaklıklara ve uyum problemleri yaşamasına neden olacağı söylenebilir. Aunola ve Nurmi (2005), anne babaların ebeveynlik davranışlarının çocuğun davranış problemleri arasındaki ilişkiyi ele almıştır. 5-6 yaş grubunda yapılan bu araştırmanın sonucunda, anne ve babalardaki ebeveynlik kontrolünün davranış problemlerinin azalması konusunda etkililiği ortaya konmuştur (Aunola ve Nurmi, 2005).

Alan yazındaki araştırmalara bakıldığında altını ıslatma, yalan söyleme, dikkat eksikliği gibi pek çok davranış problemlerinin ortaya çıkmasında, anne babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarının etkili olduğunu ortaya koymuştur (Akt. Çekiç ve ark., 2018). Yurtdışında yapılan araştırmalarda, davranış problemlerine sahip anne babaların ebeveynliğe yönelik becerileri gözlemlenmiştir ve olumsuz anne baba tutum ve davranışlarının çocuk davranışları üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Lavigueur, Saucier ve Tremblay, 1995). Ve yine Amato ve Rivera tarafından gerçekleştirilen çalışmada anne babaların çocukların yaşamında aktif bir şekilde rol alıp onunla pozitif bir ilişki kurmalarının çocuk üzerindeki uyumsuz davranışların azalmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Amato ve Rivera, 1999).

Son olarak araştırmanın sonucunda elde edilen doğrudan sonuçlardan birisi de pozitif ebeveynlik ve sosyal davranışlar değişkenleri arasındaki ilişkidir. Pozitif ebeveynlik pozitif yönde anlamlı bir şekilde doğrudan sosyal davranışları yordamaktadır. Bu bağlamda anne babaların ebeveynliğe karşı geliştirdikleri stres ne kadar düşük olursa

ebeveynler o kadar sağlıklı tutumlar geliştirir ve çocuklarında sosyal davranışlar alt boyutu kapsamında davranışların gözlenmesine yardımcı olabilir. Eğer anne babalar, ebeveyn stresini yönetmede başarılı olur ve ebeveynliğe yönelik algılarını geliştirirlerse; sağlıklı ana babalık becerilerine sahip olabilecekleri ve karşılaştıkları problemlerde ya da çocuğun yaşadığı herhangi bir uyum sorununda sağlıklı iletişim kurabilecekleri söylenebilir. Buna ek olarak ebeveynlik stresini kontrol edebilmesi aynı zamanda çocuğunun davranışlarını sağlıklı olarak şekillendirmesini sağlayacağı söylenebilir. Bu nedenle de uyumlu davranışların görülme sıklığı da artabilir.

Yine stresin azaldığı durumlarda ebeveynler daha akılcı ve işlevsel olan düşünceler geliştireceklerdir. Kaygının minimum olduğu düzeyde kişi, olumsuz hiçbir etki altında kalmadan karşılaştığı herhangi bir durum, problem ya da aşılması gereken bir sorun olduğu durumlarda durumu akılcı düşüncelerle ele alacak, işlevsel bir sonuca vararak sağlıklı bir çözüm üretme sürecine girecektir. Bu durumda anne babalar durumlara karşı geliştirdikleri alternatif düşüncelerle sorunları ele alır ve çocuğuna karşı sağlıklı bir iletişim çerçevesinde bu seçenekleri sunarak ilgi ve empatik bir yolla bu süreci değerlendirmiş olur. Bu sayede anne babaların pozitif ebeveynlik davranışları sayesinde çocuğun ebeveynlerine karşı geliştirmiş oldukları algılar da bu çerçevede gelişir. Pozitif ebeveyn tutumlarıyla karşılaşan bir çocuk anne babasından öğrendiği şekliyle durumu ele almaya çalışır. Uyum kapasitesi artmış ve davranışlarını işlevsel bir halde meydana getiren çocuk sosyal davranışlar bakımından kendisini geliştirmiş halde davranışlarda bulunur. Bu sayede sosyal davranışlar alt boyutuna bağlı olarak davranışlarını geliştirir ve davranış problemleri adına bir sorunla karşılaşılması öngörülmez. Yine yapılan başka bir çalışmaya göre; ebeveynler çocuklarının eğitimlerine ve yaşamlarına ne kadar aktif bir şekilde dahil olmalarının çocukların gelişim süreçleri ve sosyal davranışlarının gelişmesi adına önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Georgiou ve Tourva, 2007).

Öneriler

Araştırmanın bu kısmında araştırma sonucunda elde edilen verilerden yola çıkarak, alanda çalışmakta olan uygulayıcı ve araştırmacılara tavsiye niteliğinde önerilere yer verilmiştir.

Psikolojik Danışmanlara Öneriler

- 1) Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre akılcı olmayan inançlar; stres ve ana babalık becerileri yoluyla çocuklardaki davranış problemlerini dolaylı yoldan yordamaktadır. Bu nedenle anne babaların ya da velilerin sahip oldukları düşünce şemalarının değişimi, hem sahip olduğu ana babalık stresi düzeyi üzerinde etkisini gösterirken hem de stres düzeyinin azalmasıyla da çocukta görülen davranış ve uyum problemlerinin meydana gelme sıklığını azaltacaktır. Bu nedenle anne ve babaların bilişsel şemaları ve otomatik düşünceleri ya da işlevsel olmayan akılcı inançları üzerinde durulması beraberinde gelecek diğer sorunların çözümünde anahtar rolü oynayabilecektir. Bu amaçla akılcı olmayan inançların ortadan kaldırılmasını amaçlayan ebeveyn eğitimleri, psikoeğitimler ile veliler desteklenebilir.
- 2) Ana babalık stresi pozitif ebeveynlik yoluyla çocuktaki sosyal davranışları dolaylı bir şekilde yordamaktadır. Bu ilişki bağlamında anne babaların stres düzeyleri ve ebeveynlik beceri ve tutumlarının iyileştirilmesi, çocukta olumlu anlamda etkiler bırakacaktır. Sosyal davranışlarının pekiştirilmesi ya da desteklenmesi amacıyla anne babalara stres ve beceriler üzerine çalışılması çocuğun sosyal gelişimi olumlu anlamda destekleyecektir. Aynı zamanda anne babaların stres düzeyleri yüksek olduğunda, negatif ebeveynlik becerilerine ait tutumları pekiştireceğinden, anne babanın yanlış ve sağlıklı iletişim becerileri veya tutumlarının çocukta davranış ve uyum problemlerine zemin hazırladığı söylenebilir. Bu nedenle stres düzeyi ve davranış problemleri arasındaki bu bağda ebeveynlik becerilerinin gerekli eğitimlerle okullarda psikolojik danışmanları tarafından desteklenmesi önemli bir noktadır.
- 3) Yine ebeveynliğe dair akılcı olmayan inançlar geliştiren ve bu inançların oluşturduğu stresten dolayı depresif ve yetersiz hisseden anne babalar için okul psikolojik danışmanı tarafından grupla psikolojik danışma oturumları düzenleyerek anne babaların grup içerisinde hem stres düzeylerini düzenlemeleri amaçlanabilir hem de ana babalık becerileri üzerine diğer anne babalarla etkileşim içerisine girerek sosyal anlamda kazanımlar kazanabilmeleri sağlanabilir.
- 4) Çocuklarda davranış problemlerini azalması amacıyla okul psikolojik danışmanları tarafından ailelere ebeveynlik becerilerini kazandıracak etkili

iletişim, problem çözüme becerileri, duygu düzenleme, yetkinlik vb. becerileri geliştirmeye yönelik seminerler, atölyeler hazırlanabilir.

Öğretmenlere Öneriler

- 1) Alt boyutlar ele alındığında daha özelde bir değerlendirme yapıldığında mükemmeliyetçilik bağlamında anne babaların sahip oldukları akılcı olmayan mükemmeliyetçilik düşünceleri anne babalarda her şeyin kusursuz olma isteğini artırdığından çocuklarına dair daha yüksek beklentiler oluşturmalarına sebep olur. Gerçekçi olmayan bu yüksek beklentiler çocukların sahip olduğu potansiyeli karşılamadığı zaman yetersizlikle karşı karşıya kalacak bu nedenle hem anne babalar adına hem de çocuk adına strese sebep olacaktır. Stres de çocukla olan iletişimi olumsuz etkilediği için yine yetersiz iletişim ve anne babalık ihmali sonucunda davranış sorunlarına neden olabilir. Bu nedenle anne babaların sahip olduğu mükemmeliyetçilik bilişleri ve beklentileri üzerinde durulması stresi ve dolayısı ile davranış problemlerinin de azalmasını sağlayacaktır. Bu amaçla sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri velileriyle seminer, görüşme ve aile eğitimleriyle anne babaların mükemmeliyetçilik ve çocuklarına karşı geliştirdikleri beklentileri üzerine çalışmalar geliştirebilirler.
- 2) Sınıf içerisinde uyum ve davranış problemleri yaşıyan öğrenciler adına sınıf rehber öğretmeni ile okul psikolojik danışmanları arasında konsültasyon sağlanarak risk faktörü içerisinde bulunan öğrencilerin tespiti ve araştırılması sağlanabilir. Belirlenen öğrencilerin aileleri ile öğretmen- rehberlik servisi- öğrenci- veli bağı kurularak öğrencinin ve velinin ihtiyaçları doğrultusunda problem kaynağına ilişkin sorunları ortadan kaldırmayı hedefleyen psikoeğitimler, seminerler, broşürler, danışma oturumları ve grupla psikolojik danışma oturumları oluşturulmasında işbirliği sağlanabilir.

Araştırmacıya Yönelik Öneriler

- 1) Bu araştırma herhangi bir bölge sınırlaması olmadan ulaşılan her anneyle yürütölmüştür. Daha kapsamlı sonuçlar elde etmek adına aynı şartlara sahip belirli küçük bir grupla derinlemesine yapılarak daha duyarlı ve detaylı sonuçlar elde edilebilir.

- 2) Sadece okul öncesi ve ilkokul kademelerinde bulunan çocukların anneleriyle gerçekleştirilen bu araştırmadan farklı olarak anne babaların ve çocukların daha stresli durumlarla karşı karşıya kaldıkları, ergenlik ve sınav stresi gibi durumların söz konusu olduğu ortaokul ve lise kademeleriyle gerçekleştirilerek daha farklı boyutların ele alındığı bir araştırma gerçekleştirilebilir.
- 3) Anne babaların stresinin azalmasının ya da artmasının diğer değişkenleri nasıl etkilediğini incelemek amacıyla ana babalık stres düzeyini düzenleyen bir ana baba eğitimi düzenlenerek deneysel bir araştırma kapsamında ana babalık becerilerinin, akılcı olmayan inançların ve çocuklarda görülen davranış problemlerinin etkilenme durumları ele alınabilir.
- 4) Özellikle anne babaların sahip olduğu stres düzeylerinin yüksek olduğu ebeveynlerle çalışılarak stres alanında hangi müdahalenin stres düzeylerini düzenleyerek ana babalık becerilerinin ve akılcı olmayan inançlarının iyileştirici etkisi oluşturabileceği açısından boyutsal olarak incelenebilir.
- 5) Yine bu araştırma kapsamında ebeveynlerin sahip oldukları yansıtıcı işleyişi dahil ederek ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimindeki zihinselleştirme süreçleri ele alınması araştırmayı zenginleştirecek bir unsur olarak değerlendirilebilir.
- 6) Bu araştırma kapsamında ele alınan değişkenler, faktörlerin daha derinlemesine araştırılması ve birinci elden veri toplanması için davranım bozukluğu tanısı alan öğrencilerle grupta çalışılabilir.

KAYNAKÇA

- Abidin, K., (1990). Assessment Of Child Physical And Sexual Abuse Offenders. Milner, J.S., Murphy, W.D. Family Relations. Abidin, R. R. (1992). The Determinants Of Parenting. Parenting, 21(4), 407–412.
- Abidin, R. R., Ve Abidin, R. R. (1990). Parenting Stress Index (PSI): Pediatric Psychology Press Charlottesville, VA.
- Abidin, R.R. (2012). Parenting Stress Index. Fourth Edition. PAR. Lutz.
- Adams, K. L. (2006). Parental Stress, Parenting Behavior And Observed Parent-Infant Interaction (Unpublised Doctoral Dissertation). Pace University, New York, United States.
- Akçınar, B. (2009). The Effect Of Parental Control On Externalizing Behaviors İn Early Childhood. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Koç University, İstanbul.
- Akçınar, B. Ve Baydar, N. (2014). Parental Control İs Not Unconditionally Detrimental For Externalizing Behaviors İn Early Childhood. International Journal Of Behavioral Development, 38 (2), 118–127.
- Akçınar, B., & Baydar, N. (2016). Development Of Externalizing Behaviors İn The Context Of Family And Non-Family Relationships. Journal Of Child And Family Studies, 25(6), 1848-1859.
- Akçınar, B., & Baydar, N. (2018). Erken Çocuklukta Anne Davranışlarının Dışsallaştırma Davranış Problemleri İle İlişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 454-470.
- Albert Ellis, Reason And Emotion İn Psychotherapy, Citael Pres, Toronto, 1979, Pp. 60-88.
- Al-Sahel, R. A. (2006). Children's Behavioral Problems (Bps) İn Kindergarten: Impact Of Time Of Day And Activity Type, Social Behavior And Personality, 34 (4), 399-412.
- Amato Pr, Rivera F. “Paternal Involvement And Children’s Behaviour Problems” Journal Of Marriage And Family, 1999, 61(2): 375-384.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural Equation Modeling İn Practice: A Review And Recommended Two-Step Approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411.
- Ang, R. P. (2008). Dysfunctional Parenting Behaviors And Parenting Stress Among Mothers Of Aggressive Boys. Child & Family Behavior Therapy, 30(4), 319-336. Doi: 10.1080/07317100802483181.
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., & Shaffer, S. (2005). The Relationships Between Parenting Stress, Parenting Behaviour And Preschoolers' Social Competence And Behaviour Problems İn The Classroom. Infant And Child Development, 14, 133-154. Doi:10.1002/İcd.385
- Arı, B.M., (1986). Çocukluk Döneminde Uyum Bozuklukları. Ş. Bilir (Ed). Özürlü Çocuklar Ve Eğitimleri (52-60). Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Arı, M., Bayhan, P. Ve Artan, İ. (1995). Farklı Ana-Baba Tutumlarının 4–11 Yaş Grubu Çocuklarında Görülen Problem Durumlarına Etkisinin Araştırılması, 10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi Ve Yaygınlaştırılması Semineri, S. 23-38.

- Arslan, A. (2021). Okul Öncesi ve İlkokullarda Uygulanan Değer Odaklı Aile Eğitim Programının Anne Babalık Becerilerine, Aile İklimine Ve Değer Odaklı Yaşama Etkisi. (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi).
- Arthur L. Robin Ve Sharon L. Foster, Negotiating Parent Adolescent Conflict, Guildford Pres, New York, 1989, Pp.14–18.
- Aunola K, Nurmi Je. “The Role Of Parenting Styles In Children’ Problem Behaviors”, Child Development, 2005, 76(6): 1144-1159.
- Aydın, Y. E., & Buğa, A. (2019). Özel Yetenekli Çocukların Ebeveynlerinin Akılcı Olmayan İnançları ve Ebeveyn Yetkinliklerinin İncelenmesi (Doctoral Dissertation, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep).
- Aydoğan, D., & Özbay, Y. (2017). Ebeveynlik Stres Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 2(2), 24-38.
- Aydoğmuş, K., (1994). Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları. Ana-Baba Okulu. (4. Basım) (141-155). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Azar, S. T., Reitz, E. B. Ve Goslin, M. C. (2008). Mothering: Thinking Is Part Of The Job Description: Application Of Cognitive Views To Understanding Maladaptive Parenting And Doing Intervention And Prevention Work. Journal Of Applied Developmental Psychology, 29(4), 295–304. Doi:10.1016/J.Appdev.2008.04.009
- Bağcı, C. (2013). Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aile İşlevi Ve Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki Lişkinin İncelenmesi. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Bağcı, C. (2013). Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aile İşlevi Ve Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barnhill, J. W. (Ed.). (2013). *DSM-5® Clinical Cases*. American Psychiatric Pub.
- Barry, T. D., Dunlap, S. T., Lochman, J. E., & Wells, K. C. (2009). Inconsistent Discipline As A Mediator Between Maternal Distress And Aggression In Boys. Child & Family Behavior Therapy, 31(1), 1-19.
- Barry, T.D., Dunlap, S.T., Cotton, S.J., Lochman, J.E., & Wells, K.C. (2005). The Influence Of Maternal Stress And Distress On Disruptive Behavior Problems In Children. Journal Of The American Academy Of Child And Adolescent Psychiatry, 44, 265-273. Doi: 10.1097/00004583-200503000-00011.
- Baumrind, D. (1966). Effects Of Authoritative Parental Control On Chil Behaviour. Child Development. 37:887-890.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental psychology*, 4(1p2), 1.
- Baydar, N., & Akcinar, B. (2018). Reciprocal Relations Between The Trajectories Of Mothers’ Harsh Discipline, Responsiveness And Aggression In Early Childhood. Journal Of Abnormal Child Psychology, 46(1), 83-97.
- Beautrais, A. L., Fergusson, D. M. & Shannon, F. T. (1982). Family Life Events And Behavioral Problems In Preschooled Children, Pediatrics, 70(5), 774-779.
- Belsky, J. (1984). The Determinants Of Parenting: A Process Model. Child Development, 55 (1), 83–96.

- Belsky, J., Youngblade, L., Rovine, M., & Volling, B. (1991). Patterns Of Marital Change And Parent-Child Interaction. *Journal Of Marriage And The Family*, 487-498. Doi: 10.2307/352914.
- Benedict, E.A., Horner, R.H., And Squires, J.K., (2007). Assessment And Implementation Of Positive Behavior Support İn Preschools. *Topics İn Early Childhood Special Education*. Volume: 28, Number: 3, Pp: 174-192.
- Benzies, K. M., Harrison, M. J. ve Magill-Evans, J. (2004). Parenting stress, marital quality, and child behavior problems at age 7 years. *Public Health Nursing*, 21(2), 111-121.
- Bernard, M. E. (2004). *The REBT Therapist's Pocket Companion For Working With Children And Adolescents*. New York: Albert Ellis Institute.
- Besiroglu, B., & Halfon, S. (2021). Ebeveyn Gelişim Görüşmesi Üzerinden Yapılan Yansıtıcı İşleyiş Kodlama Sisteminin Psikometrik Özellikleri. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 8(2), 241-271.
- Beyhatun, M. N. (2022). Kronik Hastalığı Olan ve Olmayan Annelerin Aile Dayanıklılığı İle Ebeveyn Özyeterliği Ve Ebeveyn Stresi Arasındaki İlişki (Master's Thesis, Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez Baykoç, N., Atik, B. Ve San, P. (1991). Türkiye'nin 16 İlinde 4-12 Yaşlar Arasındaki 50473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi. *Ana Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Dergisi*. 5, 1-18.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez Baykoç, N., Atik, B., Ve San, P., (1988). Ankara İl Merkezlerinde 3-12 Yaşları Arasındaki 9813 Çocuğun Dayak Cezası Alma Sıklığı ve Bununla İlişkili Duygusal Problemlerin Saptanması. *Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 3, Ss: 3-13.
- Birkan, B. (2002). Çocuklarda Davranış Sorunları ve Başa Çıkma Yolları, *Çoluk Çocuk Aylık Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 17, 18-20.
- Blair, C. (2002). School Readiness: Integrating Cognition And Emotion İn A Neurobiological Conceptualization Of Children's Functioning At School Entry. *American Psychologist*, 57(2), 111-127. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.57.2.111>
- Bolattekin, A. (2014). Anne-Babanın Bağlanma Stilleri, Anne-Baba Tutumları ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Master's Thesis, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bornstein, M. H., Hahn, C. S. ve Suwalsky, J. T. (2013). Developmental pathways among adaptive functioning and externalizing and internalizing behavioral problems: Cascades from childhood into adolescence. *Appl Dev Sci*, 17(2), 76-87. doi:10.1080/10888691.2013.774875
- Broidy, L. M., Nagin, D. S., Tremblay, R. E., Bates, J. E., Brame, B., Dodge, K. A., . . . Vitaro, F. (2003). Developmental trajectories of childhood disruptive behaviors and adolescent delinquency: A six-site, cross-national study. *Developmental Psychology*, 39(2), 222-245. doi:10.1037/0012-1649.39.2.222
- Bugental, D. B. Ve Johnston, C. (2000). Parental And Child Cognitions İn The Context Of Them Family. *Annual Review Of Psychology*, 51, 315-344.

- Büşra Ediş, Ebeveyn Zihinselleştirmesinin Ana Babalık Stresi Üzerindeki Etkisi: Ortak Ebeveynliğin Düzenleyici Rolü (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2023;6)
- Campbell, S.B. (1995). Behavior Problems In Preschool Children: A Review Of Recent Research. *Journal Of Child Psychology & Psychiatry*, 36(1), 113-149.
- Cavkaytar, A. (2010). Toplum ve Aile İçinde. A. Cavkaytar (Ed.) Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği. Maya Akademi.
- Cengiz, S., Yıldız, M. N., & Peker, A. (2021). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynler ile Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Stres ve Yaşam Doyum Düzeylerinin İncelenmesi. *Opus International Journal Of Society Researches*, 17(36), 2940-2956.
- Crnic K. A., Low C. (2002). Everyday Stresses And Parenting. In M. Bornstein (Eds.), *Handbook Of Parenting Volume 5: Practical Issues In Parenting* (2nd Ed.) (Pp. 243-267). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Coe, C., Spencer, N., Barlow, J., Vostanis, P. & Laine, L. (2003). Services For Pre-School Children With Behaviour Problems In A Midlands City, *Child Care Health And Development*, 29(6), 417-424.
- Crnic, K. A., Gaze, C. & Hoffman, C. (2005). Cumulative Parenting Stress Across The Preschool Period: Relations To Maternal Parenting And Child Behaviour At Age 5. *Infant And Child Development: An International Journal Of Research And Practice*, 14(2), 117-132.
- Crnic, K., & Low, C. (2002). Everyday Stresses And Parenting. M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook Of Parenting: Volume 5-Practical Issues In Parenting* (2.Baskı) İçinde (S.243–267). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Çavuşoğlu, N. (2023). *Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kontrol Davranışlarının İncelenmesi* (Master's Thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çekiç, A. (2015). Akılcı Duygusal Aile Eğitim Programının Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları ve Anne Babalık Stresleri Üzerine Etkisi. (Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi).
- Çekiç, A., Akbaş, T., & Hamamcı, Z. (2015). Anne Baba Stres Ölçeğinin Türkçe 'Ye Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 647-667.
- Çekiç, A., Kaya, İ., & Buğa, A. (2019). Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları İle Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 27(2), 567-575.
- Çelik, E.G. (2015). Algılanan Ebeveyn Kontrolü ile Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerklik ve Empatinin Aracı Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dabağır, T. Yetişkin Bireylerde Akılcı Olmayan İnançlar ile Somatizasyon ve Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Master's Thesis, Üsküdar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü)
- Dabrowska, A., & Pisula, E. (2010). Parenting Stress And Coping Styles In Mothers And Fathers Of Pre-School Children With Autism And Down Syndrome. *Journal*

- Of Intellectual Disability Research, 54(3), 266–280.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2010.01258.x>
- Deater-Deckard, K. (1998). Parenting Stress And Child Adjustment: Some Old Hypotheses And New Questions. *Clinical Psychology: Science And Practice*, 5(3), 314-332.
- Deater-Deckard, K., & Scarr, S. (1996). Parenting Stress Among Dual-Earner Mothers And Fathers: Are There Gender Differences *Journal Of Family Psychology*, 16, 45-59.
- Demir, S. (2015). Anneler İçin Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(5), 282-297.
- Demir, S., & Gündüz, B. (2014). Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 309-322.
- Derman, M. T., & Başal, H. A. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Digiuseppe, R. Ve Kelter, J. (2006). Treating Aggressive Children: A Rational-Emotive Behavior Systems Approach. In, A. Ellis Ve M. E., Bernard. *Rational Emotive Behavioral Approaches To Childhood Disorders. Theory, Practice And Research* (Pp.257-280), New York, NY: Springer.
- Dinç, T. (2021). Ebeveyn Tükenmişliği, Ana Babalık Stresi Ve İlişkisel Yılmazlığın Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi (Master's Thesis, Ufuk Üniversitesi).
- Dishion, T. J. ve McMahon, R. J. (1998). Parental monitoring and the prevention of child and adolescent problem behavior: A conceptual and empirical formulation. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1(1), 61-75.
- Dishion, T. J., Patterson, G. R., Stoolmiller, M. ve Skinner, M. L. (1991). Family, school, and behavioral antecedents to early adolescent involvement with antisocial peers. *Developmental Psychology*(1), 172.
- Doctoroff, G.L. And Arnold, D.H., (2004). Brief Report. Parentrated Externalizing Behavior İn Preschoolers: The Predictive Utility Of Structured Interviews, Teacher Reports, And Classroom Observations. *Journal Of Clinical Child And Adolescent Psychology*. Volume: 33, Number: 4, Pp: 813-818.
- Doyle, O., Hegarty, M., & Owens, C. (2018). Population-Based System Of Parenting Support To Reduce The Prevalence Of Child Social, Emotional, And Behavioural Problems: Difference-İn-Differences Study. *Prevention Science*, 19(6), 772- 781.
- Dryden, W. (1984). *Rational-Emotive Therapy: Fundamentals And İnnovations* (1st Ed.). Routledge.
- Earhart, J., & Zamora, I. (2015). Achievement Together: The Development Of An İntervention Using Relationship-Based Strategies To Promote Positive Learning Habits. *Infants & Young* Doi:10.1097/IYC.0000000000000023
- Efe, K. (2005). Okul Öncesi Eğitimi Çağında Çocuğu Olan Ailelerin Denetim Odağı Türü ve Çocuklarının Sosyal Davranışlarını Desteklemeleri Arasındaki İlişki.

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü .

- Eisenberg, N., Zhou, Q., Spinrad, T. L., Valiente, C., Fabes, R. A., & Liew, J. (2005). Relations Among Positive Parenting, Children's Effortful Control, And Externalizing Problems: A Threewave Longitudinal Study. *Child Development*, 76(5), 1055-1071.
- Ekşi, A. Çocuk, Genç, Anne Babalar. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990.
- Ellis, A. & Harper, R. A. (2005) Akılcı yaşam kılavuzu. (Çev. Semra Kunt Akbaş). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Eratay, E. (2011). Okul Öncesi Çocuklarında Davranış Problemleri. *Education Sciences*, 6(3), 2347-2362.
- Erbaş, D. (2002). Problem Davranışların Azaltılmasında Olumlu Davranışsal Destek Planı Hazırlama”, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 3(2), 41-50.
- Ereş, F. (2009). “Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi”. Aile ve Toplum Dergisi. Cilt.5.Sayı.17.88-96
- Essau, C.A., Sasagawa, S., Frick, P.J. (2006).Psychometric Properties Of The Alabama Parenting Questionnaire. *Journal Of Child And Family Studies*. 15(5):595-614.
- Eşkisü, M., & Kapçı, E. G., (2022). “Anababalık Destek Programının” Anababalık Tutum ve Davranışları, Anababalık Yetkinliği Ve Anababalık Stresi Üzerindeki Etkililiği.
- Eşkisü, Mustafa. Davranış Sorunları Olan 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Anababalar İçin Geliştirilen "Anababalık Destek Programının" Etkililiği. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017.
- Evirgen. (2002). Okul Öncesi Eğitim Çerçevesinde Okul Destekli Anne Eğitim Programının Anneler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Farmer, A. Y., & Lee, S. K. (2011). The Effects Of Parenting Stress, Perceived Mastery, And Maternal Depression On Parent-Child Interaction. *Journal Of Social Service Research*, 37(5), 516–525. <https://doi.org/10.1080/01488376.2011.607367>
- Feng, X., Shaw, D. S., Kovacs, M., Lane, T., O'Rourke, F. E., & Alarcon, J. H. (2008). Emotion Regulation İn Preschoolers: The Roles Of Behavioral İnhibition, Maternal Affective Behavior, And Maternal Depression. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 49(2), 132-141.
- Forgatch, M. S., & Degarmo, D. (2002). Extending And Testing The Social Interaction Learning Model With Divorce Samples. (Ed. J. B. Reid, G. R. Patterson, & J. Snyder), *Antisocial Behavior İn Children And Adolescents: A Developmental Analysis And Model For Intervention*, 235–256. American Psychological Association.
- Frome, P. M. Ve Eccles, J. S. (1998). Parents' İnfluence On Children's Achievement-Related Perceptions. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 74(2), 435-452.
- Galboda-Liyanage, K. C., Prince, M. J. & Scott, S. (2003). Mother-Child Join Activity And Behaviour Problems Of Preschool Children, *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 44(7), 1037–1048.

- Gardner, F., & Shaw, D. S. (2008). Behavioural Problems Of Infancy And Pre-School Children. In M. Rutter, D. Bishop, D. Pine, S. Scott, J. Stevenson, E. Taylor, & A. Thapar (Eds.), Rutter's Child And Adolescent Psychiatry, 5th Edition (Pp. 882-894). London: Blackwell Press.
- Garland, B. H. (2007). Parenting Techniques And Parent Characteristics Associated With Child Externalizing Behavior Problems. (Doctoral Dissertation). Texas A&M University, Proquest Dissertations And Theses Database. (UMI No: 3270335).
- Georgiou Sn, Tourva A. (2007). "Parental Attributions And Parental İnvolvement", Social Psychology Of Education, 2007, 10(4): 473-482.
- Goodyer, I. M. (1990). Annotation: Recent Life Events And Psychiatric Disorder İn School Age Children. Journal Of Child Psychology And Psychiatry, 31(6), 839-848. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1990.tb00828.x>
- Greenberg, M.I., Speltz, M.I., Deklyen M. (1993). The Role Of Attachment İn Early Development Of Disruptive Behaviour Problems. Development And Psychopathology. 5:191-213.
- Guajardo, N. R., Snyder, G. Ve Petersen, R. (2009). Relationships Among Parenting Practices, Parental Stress, Child Behaviour, And Children's Social- Cognitive Development. Infant And Child Development, 18(1), 37-60.
- Gutman, L. M., Brown, J., & Akerman, R. (2009). Nurturing Parenting Capability: The Early Years., Londoln: Institute Of Education.
- Güder, S. Y., Alabay, E., & Güner, E. (2018). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sınıflarında Karşılaştıkları Davranış Problemleri ve Kullandıkları Stratejiler. *İlköğretim Online*, 17(1), 414-430.
- Gürkan, T. (1985). Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Gözlenebilen Uyum Sorunları, YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri II-III. S. 47-55. İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Gürşimşek, I., Girgin, G., Harmanlı, Z. Ve Ekinci, D. (2006). "Annenin Ruhsal Belirtileri ile 5-6 Yaş Dönem Çocuklarının Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. Uluslararası Okulöncesi Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı, 11. Cilt, S. 359369. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Güven, S. (2024). Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Niteliğinin Ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısının Ana Babalık Stresine Etkisinin İncelenmesi. (Master's Thesis, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü)
- Hamamcı, Z. (2007). Anne Babalara Yönelik Eğitim Programlarının Geliştirilmesi ve Uygulanması. (Ed.) Yıldız Kuzgun ve Zeynep Hamamcı Anne Baba Eğitim Programları İçinde (S.1-26). Maya Akademi, Ankara.
- Hamamcı, Z., Duy, B., Ve Kaya, İ. (2011). Investigation Of Irrational Parenting Beliefs, Perceived Stress And Coping With Stress. 7. International Congress Of Cognitive Psychotherapy 'Clinical Science', 02-05 June, Istanbul, Pp.117.
- Harrison, B. M. (1998). Stress And Parenting: Test Of An Attentional Model. Northern Illinois University, Illinois.
- Hart, C. H., Nelson, D. A., Robinson, C. C., Olsen, S. F. & Mcneilly-Choque, M. K. (1998). Overt And Relational Aggression İn Russian Nursery-School-Age

- Children: Parenting Style And Marital Linkages. *Developmental Psychology*, 34, 653-661.
- Hatunoğlu, Arzu (1994). Ana-Baba Tutumları İle Saldırganlık Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hemmeter, M.L., Ostrosky, M., And Fox, L., (2006). Social And Emotional Foundations For Early Learning: A Conceptual Model For Intervention. *School Psychology Review*. Volume: 35, Number: 4, Pp: 583-601.
- Hetherington, E.M., Parke, R.D. (1986). *Child Psychology: A Contemporary Viewpoint*. New York: Mcgraw Hill Book Company.
- Hortaçsu, N. (2012). İnsan ilişkileri. Ankara: İmge Kitabevi.
- Hughes, C. & Ensor, R. (2006). Behavioural Problems In 2-Yearolds: Links With Individual Differences In Theory Of Mind, Executive Function And Harsh Parenting, *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 47 (5), 488–497.
- İlhan, T. (2017). Özel Gereksinimli 3-6 Yaş Çocuklarının Ebeveynlerinin Stres Düzeyleri ile Roller Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 18(03), 383-400.
- Johnston, C. (1996). Addressing Parent Cognitions In Interventions With Families Of Disruptive Children. In K. S. Dobson & K. D. Craig (Eds.), *Advances In Cognitive-Behavioral Therapy* (Pp. 193-209). London: Sage Publications.
- Joyce, M. (1995). Emotional Reliefs For Parents: Is Rational Emotive Parent Education Effective? *Journal Of Rational- Emotive & Behavior Therapy*, 13, 55-75.
- Kandır, A. (2000). Öğretmenlerin Beş-Altı Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemlerine İlişkin Bilgi Ve Tutumları, *Gazi Üniv. Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 42-50.
- Karadağ, Ö. Ş., & Tuncay, T. (2022). Aile Eğitim Programı (Aep) Ve Ebeveynlik Becerileri Arasındaki İlişkilerin Yararlanıcıların Gözünden İncelenmesi: Kontrol Gruplu Bir Çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(54), 11-42.
- Karadeniz Sarısakal, B. (2022). *Çocukluk çağı travmalarının kuşaklararası döngüsünün duygu düzenleme becerileri, ebeveyn zihinselleştirmesi, ebeveynlik stilleri ve çocuk davranışları açısından incelenmesi* (Master's thesis).
- Karageyik, K. (2019). Ana Babalık Stresinin Ebeveyn Yetkinliği Ve Ebeveynin Çocuğu İle İletişimi Açısından İncelenmesi (Master's Thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Kaya, İ. (2010). Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeğinin Geliştirilmesi: Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, İ., & Hamamcı, Z. (2011). Development Of The Parent Irrational Beliefs Scale. *Educational Sciences: The Oryand Practice*, 11(3), 1160-1165.
- Keleşoğlu, F., & Fatıma, A. D. A. M. (2020). Covid-19 Sürecinde Dijital Ebeveynlik İle Anne-Baba Stresi Arasında Yordayıcı İlişkiler. *Online Journal Of Technology Addiction And Cyberbullying*, 7(2), 70-102.
- Kesicioğlu, O. S. (2015). Investigation Of Preschool Children's Interpersonal Problem Solving Skills. *Education And Science*, 40(177), 327-342.
- Kırkcıoğlu, M. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Ya- Pa Yayınları.

- Kibar, B. (2008). Büyükanneleriyle Yeti en Ve Yeti meyen 5-6 Ya   ocuklarının Sosyoduygusal Gelişim Düzeyleri, Davranış Sorunları  le Aile   levlerinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kim, J., Lee, Y., Suen, H. & Lee, G.S. (2003). A Delphi Study Of Young Children's Readiness In Korea: Challenges And Implications For Early Childhood Schooling. Educational Research And Evaluation, 9, 345-355.
- Kline, R. B. (2011). Principles And Practice Of Structural Equation Modeling (3. Baskı). New York, NY: Guilford, 14, 1497-1513.
- Kochanska, G. (1997). Mutually Responsive Orientation Between Mothers And Their Young Children: Implications For Early Socialization. Child Development, 68(1), 94-112.
- Korkmaz,  . (2005). İstenmeyen Davranı ların  nlenmesi. Sınıf Y netimi. Ed: Zeki Kaya. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kök, E. E. Ve  nal, F. (2018). Ebeveynlerin çocukları  le İlişkilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 26(5), 1437-1446.
- Köroğlu, E. (2014). Ruh Sa lı ınız  in Akılcı D  nme (4.Baskı). Ankara: Hyb Yayıncılık.
- Kudu Arıcan, A. (2017). *Psikolojik Problemi Olan Ve Olmayan  ocukların Anne Babalarının Akılcı Olmayan İnançları Ve Duygusal  emalarının Karşılaştırılması* (Master's Thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kudu Arıcan, A. Psikolojik Problemi Olan ve Olmayan  ocukların Anne Babalarının Akılcı Olmayan İnançları ve Duygusal  emalarının Karşılaştırılması. (Master's Thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü)
- Kültür, S., &  ztekin, C. (2017). Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozuklu u ve Yıkıcı Davranı  Sorunlarının Tedavisinde Anne-Babalık Becerileri. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics*, 3(2), 106-114.
- Kwon, J.Y., (2007). The Relationship Between Parenting Stress, Parental Intelligence And Child Behavior Problems In A Study Of Korean Preschool Mothers Early Child Development And Care. Volume: 177, Number: 5, Pp: 449-460.
- Lahey, B. B., Waldman, I. D. ve McBurnett, K. (1999). The development of antisocial behavior: An integrative causal model. Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 40(5), 669-682. doi:10.1017/S0021963099004047
- Lambert, E. W., Wahler, R. G., Andrade, A. R. ve Bickman, L. (2001). Looking for the disorder in conduct disorder. Journal of abnormal psychology, 110(1), 110-123.
- Lauth, G.W. Ve Heubeck, B. (2010). Sosyal Davranı  Problemi Olan  ocukların Anne Babalarına Yönelik Anne Baba E itimi Programı ( ev: S. Kaymak  zmen). K k Yayınları, Ankara.
- Lavigne S, Saucier Jf, Tremblay Re. "Interactional Processes In Families With Disruptive Boys: Patterns Of Direct And Indirect Influence", Journal Of Abnormal Child Psychology, 1995, 23(3): 359-378.
- Lazarus, R. S. (1993). From Psychological Stress To The Emotions: A History Of Changing Outlooks. Annual Review Of Psychology, 44(1), 1-22.

- Lee, M. A., Schoppe-Sullivan, S. J., & Kamp Dush, C. M. (2012). Parenting Perfectionism And Parental Adjustment. *Personality And Individual Differences*, 52(3), 454–457. <http://doi.org/10.1016/j.paid.2011.10.047>
- Livanage, K.C., Prince, M.J. & Scott, S. (2003). Mother-child Joint Activity and Behavior Problems of Preschool Children. *Journal of Child Psychology Psychiatry*, 44 (7), 1037-1048.
- Martinez, C. R., Jr., & Forgatch, M. S. (2001). Preventing Problems With Boys' Noncompliance: Effects Of A Parent Training Intervention For Divorcing Mothers. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, 69, 416–428.
- McPherson, A. V., Lewis, K. M., Lynn, A. E., Haskett, M. E., & Behrend, T. S. (2009). Predictors Of Parenting Stress For Abusive And Nonabusive Mothers. *Journal Of Child And Family Studies*, 18(1), 61–69. <https://doi.org/10.1007/s10826-008-9207-0>
- Mendi, E. (2015). Koşullu Anne-Baba Tutumunun Mükemmeliyetçilik, Öznel İyi Oluş Ve Benlik Saygısı İle İlişkisinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi).
- Molina, M.F. (2016). Perception Of Parenting Style By Children With ADHD And Its Relation With Inattention, Hyperactivity/Impulsivity And Externalizing Symptoms. *Journal Of Child And Family Studies*. 25:1656-71.
- Morrison, G. M., Furlong, M. J., ve Morrison, R. L. (1994). School violence to school safety: reframing the issue for school psychologists. *School Psychology Review*, 23 (2): 236-256.
- Morrison, G. M., Anthony, S., Storino, M. ve Dillon, C. (2001). An examination of the disciplinary histories and the individual and educational characteristics of students who participate in an in-school suspension program. *Education & Treatment of Children*, 24(3), 276.
- Okudum, M. (2021). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmaları İle Empatik Eğilim Ve Akılcı Olmayan İnançlar Arasındaki İlişki. (Master's Thesis, İstanbul Okan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- O'Reilly, D. (2005). Conduct disorder and behavioural parent training: Research and practice: Jessica Kingsley Publishers.
- Ortakale, M.Y. (2008). Akılcı Davranış Eğitimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özbey, S. (2010). Okul Öncesi Çocuklarda Uyum Ve Davranış Problemleriyle Başa Çıkma Ailenin Rolü. *Aile Ve Toplum*, 11(6), 9-18.
- Özbey, S. Ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Problem Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 493-517.
- Özbey, S. (2009). Anaokulu Ve Anasınıfı Davranış Ölçeği'nin (PKBS-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması Ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi: Ankara.
- Özbiler, Ş. (2017). Annelerin Çocuklarına İlişkin Akılcı Olmayan İnançlarının İncelenmesi. *Turkish International Journal Of Special Education And Guidance & Counseling*, 6(2), 27-39.

- Özcan, N. A. Ve Arslan, R. (2018). Ergen Annelerine Uygulanan Ebeveyn Stresini Yönetme Programı'nın Etkililiği. *Sakarya University Journal Of Education*, 8(2), 40-59
- Özcan, N. A., & Arslan, R. (2018). Ergen Annelerine Uygulanan Ana Babalık Stresini Yönetme Programı'nın Etkililiği. *Sakarya University Journal Of Education*, 8(2), 40-59.
- Özmen, S. K., & Özmen, A. (2012). Anne Baba Stres Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 20-35.
- Öztekin, C. (2018). Bebek Ruh Sağlığı Açısından Anne-Babalık Becerileri. *Türkiye Klinikleri*, 4(1), 10-18.
- Patterson, G. R., Reid, J. B., & Dishion, T. J. (1992). *Antisocial Boys*. Eugene, OR: Castalia.
- Peterson, J.L. ve Zill, N. (1986). "Marital Disruption, Parent-Child Relationships, and Behavior Problems in Children". *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 48, No. 2. 295-307.
- Pettit, G.S. & Dodge, K.A. (2002). Family Adversity, Positive Peer Relationships And Children's Externalizing Behavior: A Longitudinal Perspective On Risk And Resilience. *Child Development* 73(4), 1220-1237.
- Porter, L.L., (2009). Attachment Theory In Everyday Life. *Mothering*;3:44-57.
- Putnick, D. L., Bornstein, M. H., Hendricks, C., Painter, K. M., Suwalsky, J. T. D., & Collins, W. A. (2008). Parenting Stress, Perceived Parenting Behaviors, And Adolescent Self-Concept In European American Families. *Journal Of Family Psychology*, 22, 752-762.
- Putnick, D. L., Bornstein, M. H., Hendricks, C., Painter, K. M., Suwalsky, J. T., & Collins, W. A. (2008). Parenting Stress, Perceived Parenting Behaviors, And Adolescent Self-Concept In European American Families. *Journal Of Family Psychology*, 22(5), 752
- Robin, A. L. And Foster S.L. (1989) *Negotiating Parent Adolescent Conflict*. Guilford Press. New York. Pp:15-18.
- Rodgers, A. Y. (1998). Multiple Sources Of Stress And Parenting Behavior. *Children And Youth Services Review*, 20, 525-546. Doi:10.1016/S0190-7409(98)00022-X
- Roehling, P. V. & Robin, A. (1986). Development And Validation Of The Family Beliefs Inventory: A Measure Of Unrealistic Beliefs Among Parents And Adolescents. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, 54(5), 693-697.
- Rohner, R. P. (2004). The "Parental Acceptance-Rejection Syndrome": Universal Correlates Of Perceived Rejection. *American Psychologist*, 59, 830-840.
- Sallayıcı, Z., & Yöndem, Z. (2020). Çocuklarda Bilgisayar Oyun Bağımlılığı Düzeyi ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişki. *Bağımlılık Dergisi*, 21(1), 13-23.
- Sanders, M. R. (2003). Triple P-Positive Parenting Program: A Population Approach To Promoting Competent Parenting. *Australian E-Journal For The Advancement Of Mental Health*, 2(3), 127-143.
- Sargın, N., (2001). Çocuklarda Ruh Sağlığı. (1. Baskı). (43-45). Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.

- Sezer, Ö. (2006). Okul Öncesi Dönemde Bulunan Çocuklarda Sık Rastlanan Uyum ve Davranış Bozuklukları Ve Bu Bozukluklara İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri, Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. Uluslararası Okulöncesi Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı, III. Cilt, S. 280-293, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Starko, T.J. (1991). Parent Stress And Parent Irrational Beliefs: Mother Father Differences. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edmonton: Universty Of Alberta.
- Stimac, T. M. (1985). The impact of a cognitively-oriented parent education program on parents' rationality of beliefs and the family environment. Doktora Tezi. Oregon: Oregon University Division of Counselling and Educational Psychology.
- Stormont, M. (2002). Externalizing behavior problems in young children: Contributing factors and early intervention. *Psychology in the Schools*, 39(2), 127-138. doi:10.1002/pits.10025
- Şahin, G. (2020). Okul Öncesi Dönemde Ana Babalık Stresine Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Kktc'de Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi, Lefke Avrupa Üniversitesi, 2020)
- Tabachnick, B. G. And Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*. (6. Baskı). Pearson.
- Tahiroğlu, A. Y., Bahali, K., Avcı, A., Seydaoğlu, G. ve Uzel, M. (2009). Ailedeki disiplin yöntemleri, demografik özellikler ve çocuklardaki davranış sorunları arasındaki ilişki. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(2), 67-82.
- Terjesen, M. D. Ve Kurasaki, R. (2009). *Rational Emotive Behavior Therapy: Applications For Working With Parents And Teachers*. *Estudos De Psicologia Campinas*, 26(1), 3-14.
- Tezel Şahin, F. ve Özbey, S.(2007). “Aile Eğitim Programlarına Baba Katılımının Önemi.” *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. Cilt 18,Sayı:1.Nisan. 39-48.
- Tharner, A., Luijk, M. P. C. M., van Ijzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Jaddoe, V. W. V., Hofman, A., Tiemeier, H. (2012). Infant attachment, parenting stress, and child emotional and behavioral problems at age 3 years. *Parenting*, 12(4), 261-281. doi:10.1080/15295192.2012.709150
- Uysal, S., Akbaba-Altun, S. Ve Akgün, E. (2010). Okulöncesi Öğretmenlerinin Çocukların İstenmeyen Davranışları Karşısında Uyguladıkları Stratejiler. *İlköğretim Online*, 9(3), 971-979.
- Uzun, M., & Avcı, R. (2021). Algılanan Evlilik Çatışması, Ebeveynin Akılcı Olmayan İnançları, Kaygıları ve Çocukların Otomatik Düşünceleri, Problem Çözme Becerileri ile Çocukların Kaygı Ve Saldırganlıkları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 46(208).
- Vandenbos, G. R. (2007). *APA Dictionary Of Psychology*. American Psychological Association.
- Witt, K. (2005). The Role Of Parental İrrationality And Child Autism Characteristics On Parental Stress Level. Doktora Tezi. New York: St.John's University.
- Yakmaz Basılgan, F. (2012). Annelerin Kabul-Red Düzeyi ile Çocukların Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Master's Thesis, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yavuzer, H. (1984). *Çocuk Psikolojisi*. Altın Kitaplar Yayınevi: İstanbul.

- Yavuzer, H. (1988): Çocuk Psikolojisi, İstanbul: Remzi Kitabevi, 4. Baskı.
- Yavuzer, H. (2004). Ana-Baba ve Çocuk. 17. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2008). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yayan, E. H., Özdemir, M., Düken, M. E., & Yeliz, S. U. N. A. (2019). Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesinde Bebeği Yatan Ebeveynlerin Stres Düzeylerinin Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 82-89.
- Yıldırım, M. (2018). Çocukta Davranış Problemlerine Yönelik Modüler Aile Eğitim Programının Geliştirilmesi. (Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi).
- Yıldız, M.C. Boşanmış Ailelerde Yetişen Çocukların Ebeveynlerine Bağlanma Düzeylerine Göre Akılcı Olmayan İnançlarının İncelenmesi. (Master's Thesis, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016).
- Zorbaz, S. D., & Kiye, S. (2023). Covid-19 Kapanması Sırasında Ebeveyn Stresi Ve Ebeveyn-Çocuk İlişkileri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 298-311.

EKLER

ETİK KURUL KARARI

T.C

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI EĞİTİM BİLİMLERİ
ETİK KURULU KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi	27/10/2023
Protokol No	11/08
Araştırma Başlığı	Ebeveyn Stresi, Ebeveynlerin Akılcı Olmayan İnançları, Ana Babalık Becerileri, Ana Babalık Yetkinliği ve Çocuktaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Araştırma Türü	Nicel- İlişki arayıcı araştırma
Araştırmacılar	Rabia Seçil ERDEM (Sorumlu Araştırmacı) Doç. Dr. Mustafa EŞKİSU (Danışman)
Karar	Başvuru dosyanıza ait araştırmanız etik açıdan uygun bulunmuştur.
Açıklama: 1. Etik Kurul Onayı, uygulama ve/veya veri toplama için araştırmacının ilgili kurum veya kuruluşlardan izin alma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. 2. Kurul üyelerine ait araştırma önerileri görüşülürken, ilgili yönerge gereğince, öneri sahibi üye görüşmelere katılmamış ve oy kullanmamıştır.	

e-imzalıdır

Prof. Dr. Güldem DÖNEL AKGÜL
İnsan Araştırmaları Eğitim Bilimleri
Etik Kurul Başkanı

ÖLÇEKLER

ANA BABALIK GÜÇLÜKLERİ ÖLÇEĞİ- ÖRNEK MADDELER

		Hiç ya da Çoğunlukla Doğru Değil	Genellikle Doğru Değil	Kısmen Doğru, Kısmen Doğru Değil	Genellikle Doğru	Tamamen ya da Çoğunlukla Doğru
1	Çocuğum üzgünken ona destek olabilirim.					
14	Çocuğumun ev ödevleri, ne yiyeceği, ne giyeceği gibi konular bana stres verir.					
21	Başka çocukların davranışlarını gördüğümde, neden benim çocuğum böyle değil diye üzülüyorum.					

ANNE-BABALARIN AKILCI OLMAYAN İNANÇLARI ÖLÇEĞİ- ANNE FORMU- ÖRNEK MADDELER

		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1	Çocuğumun herhangi bir konuda benimle aynı fikirde olmamasına katlanamam.					
7	Eğer yetiştirdiğim çocuk mükemmel ise bu benim iyi bir anne-baba olduğumu gösterir.					
16	Eğer kurallarımдан taviz veririmse çocuğumun gözündeki değerim düşer.					

ALABAMA EBEVEYN DAVRANIŞLARI ÖLÇEĞİ- ÖRNEK MADDELER

		Hiç	Neredeyse Hiç	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
1	Çocuğumla arkadaşça konuşurum.					
8	Çocuğum yanlış bir şey yaptığında konuşarak beni cezalandırmaktan vazgeçirir.					
19	Çocuğum ne zaman döneceğini söylemeden dışarı çıkar.					

GÜÇ VE GÜÇLÜKLER ANKETİ- ÖRNEK MADDELER

		Doğru Değil	Kısmen doğru	Kesinlikle doğru
1	Diğer insanların duygularını önemser.			
5	Sıkça öfke nöbetleri olur ya da aşırı sinirlidir.			
7	Genellikle söz dinler, erişkinlerin isteklerini yapar.			

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Rabia Seçil CAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	